

บทที่ 4

ปัญหาและแนวทางแก้ไขเกี่ยวกับ “ความกตัญญูทดเวทิต”

4.1 ปัญหาเกี่ยวกับ “ความกตัญญูทดเวทิต”

เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในสังคม อันเกิดจากความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีและการแพร่กระจายของข่าวสารข้อมูลต่าง ๆ ทำให้สังคมไทยเปลี่ยนจากสังคมเกษตรกรรมที่สามารถพึ่งตนเองได้โดยไม่ต้องพึ่งเทคโนโลยีและเป็นสังคมที่ไม่ซับซ้อน กลายมาเป็นสังคมที่สลับซับซ้อนมากขึ้น ในปัจจุบันคนต้องพึ่งพาเทคโนโลยีในการทำการเกษตร และต้องพึ่งพาเทคโนโลยีในชีวิตประจำวันมากขึ้นทำให้คนในสังคมเกิดความต้องการบริโภคมากขึ้น คือ การซื้อหาวัตถุดิบมาประกอบความต้องการมากขึ้น กลายเป็นสังคมแห่งการบริโภค และการบริโภคนี้ได้กลายเป็นตัวกำหนดคุณค่าของชีวิตของคนในสังคม คือคนในสังคมส่วนใหญ่มีความเห็นว่าการสุขเกิดจากการบริโภค ทำให้เกิดการบริโภคอย่างไม่รู้จักประมาณ และไม่ตระหนักถึงคุณและโทษ อันมีผลต่อวิถีชีวิตของคนในสังคม ก่อให้เกิดปัญหาทางเศรษฐกิจเนื่องจากการบริโภคอย่างฟุ่มเฟือย เงินได้กลายเป็นส่วนสำคัญในชีวิต เป็นสิ่งที่ทำให้สามารถบริโภคในสิ่งที่ตนต้องการได้ ทุกสิ่งทุกอย่างสามารถซื้อขายได้ด้วยเงิน ทำให้คนในสังคมพยายามทุกวิถีทาง ที่จะหาเงินมาซื้อสิ่งที่ตนต้องการบริโภค

ในสังคมไทยปัจจุบัน เมื่อทุกสิ่งถูกตีค่าเป็นเงิน พ่อและแม่ที่เป็นหัวหน้าครอบครัวจึงต้องออกไปหาเงินนอกบ้านเพื่อที่จะได้มีเงินเพียงพอในการใช้จ่ายสำหรับคนทุกคนในครอบครัวของตน เพราะคิดว่าการที่คนในครอบครัวทุกคนได้บริโภคตามที่ต้องการ จะทำให้มีความสุข และการที่ได้บริโภคมาก ยิ่งมีความสุขมาก ทำให้พ่อแม่ต้องออกไปหาเงินให้ได้มากที่สุดภายนอกบ้าน พ่อแม่จึงไม่มีเวลาอยู่กับลูก หรือหากมีเวลาก็มีเพียงเล็กน้อย ทำให้พ่อแม่ไม่มีเวลาในการอบรมสั่งสอนความรู้ และคุณธรรมต่างๆ ให้กับลูก เหมือนในสมัยก่อน ซึ่งส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ของคนในครอบครัว ทำให้พ่อแม่และลูกมีความห่างเหินกันมากขึ้น พ่อและแม่บางคนก็ให้เงินลูกใช้เพื่อเป็นการชดเชยที่ตนไม่มีเวลาให้กับลูก เพราะพ่อแม่คิดว่าเงินจะทำให้ลูกมีความสุข ลูกจึงซึมซับความเห็นผิดว่า การที่พ่อแม่ให้เงินตนก็คือการให้ความรักกับตน เงินจึงถูกตีค่าเป็นความรักอันยิ่งใหญ่ของพ่อแม่ เมื่อลูกโตขึ้นและออกไปทำงานหาเลี้ยงชีพเองได้ ลูกก็ให้เงินพ่อแม่ใช้เพื่อเป็นการตอบแทนคุณ โดยที่ลูกคิดว่าการให้เงินแก่พ่อแม่ของตนใช้ก็เป็นสิ่งที่

เพียงพอแล้วในการตอบแทนพระคุณของท่านทั้งสอง ดังนั้นเงินจึงถูกตีค่าเป็นความรักอันยิ่งใหญ่ของพ่อแม่ และถูกตีค่าเป็นความกตัญญูตเวทีของลูก โดยที่ไม่มีใครรู้สึกตัว

เมื่อเงินสามารถนำมาใช้ซื้อสิ่งที่คนต้องการบริโภคได้เกือบทุกอย่าง คนจึงพยายามชวนชวนหาเงินให้ได้มากที่สุด ทำให้สมาชิกในครอบครัวไม่ค่อยมีเวลาให้แก่กันและกัน ทำให้ความอบอุ่นของคนในครอบครัวมีลดน้อยลง ขาดความเข้าใจในกันและกัน ความเห็นแก่ตัวจึงมีเพิ่มมากขึ้น ความกตัญญูตเวทีก็มีลดน้อยลงตามลำดับ เมื่อความสัมพันธ์ของคนในครอบครัวมีปัญหา ย่อมส่งผลให้ความสัมพันธ์ของคนในสังคมเสื่อมทรามลงด้วย เพราะคนต่างคบหากันเพื่อมุ่งหาผลประโยชน์จากกันและกัน จากเดิมที่เคยมีการช่วยเหลือซึ่งกันและกันด้วยความจริงใจและปราศจากการเรียกร้องผลประโยชน์ใดๆนั้นหาได้ยากมากขึ้นในสังคมยุคปัจจุบัน ความกตัญญูตเวทีของบุคคลต่างๆก็มีการแสวงหาผลประโยชน์ ตัวอย่างเช่นการที่ลูกจะต้องตอบแทนพระคุณอันยิ่งใหญ่ของพ่อและแม่ด้วยความจริงใจโดยไม่หวังผลตอบแทนใดๆจากพ่อแม่ของตนก็มีน้อยลง ในปัจจุบันมีลูกจำนวนหนึ่งที่ดูแลปรนนิบัติพ่อและแม่ของตนก็เพื่อหวังที่จะได้รับมรดกจากท่าน หากท่านทั้งสองไม่มีมรดกให้กับตนก็จะไม่เลี้ยงดู ไม่เอาใจใส่ท่านทั้งสอง และอาจจะทอดทิ้งท่านทั้งสองให้อยู่ตามลำพัง ซึ่งเราจะเห็นจากข่าวในโทรทัศน์หรือข่าวตามหน้าหนังสือพิมพ์อยู่บ่อยครั้งว่ามีคนชรายากจนหรือคนชราที่พิการถูกลูกหลานทอดทิ้งให้อยู่ตามลำพัง

ในทางตรงกันข้ามเมื่อพ่อและแม่เห็นลูกได้เป็นใหญ่เป็นโตมีเงินมีทองก็เรียกร้องให้ลูกทำการตอบแทนโดยที่พ่อและแม่ของลูกนั้นไม่เคยทำหน้าที่ของบุพพการีที่ดีก็เป็นสิ่งที่ไม่สมควรและไม่ถูกต้อง หรือการที่พ่อแม่อาจเรียกร้องให้ลูกตอบแทนบุญคุณของตนด้วยการกระทำในสิ่งที่ผิดหลักของศีลหรือผิดกฎหมายเพื่อให้ได้เงินมาซื้อหาวัตถุที่ตนต้องการ ก็เป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้อง หากพ่อและแม่เรียกร้องให้ลูกแสดงความกตัญญูตเวทีด้วยการกระทำในสิ่งที่ผิดหลักของศีลหรือผิดกฎหมาย ลูกสามารถปฏิเสธได้ เพราะการแสดงความกตัญญูตเวทีโดยวิธีที่ต้องละเมิดศีลจะเป็นการเบียดเบียนผู้อื่นหรือสัตว์อื่นได้ เช่น การให้ลูกของตนไปนำปลามาขายเพื่อหาเงินมาให้พ่อและแม่ซึ่งการนำปลามาขายไม่ว่าจะเป็นการขายปลาที่ยังมีชีวิตอยู่หรือการที่จะต้องฆ่าปลาเองเพื่อขายล้วนเป็นการกระทำที่ผิดศีลข้อที่ 1 ในศีล 5 ข้อ ที่พระพุทธองค์ทรงบัญญัติให้พุทธศาสนิกชนปฏิบัติตาม คือการให้เว้นจากการฆ่าสัตว์อื่น หรือเบียดเบียนสัตว์อื่นให้ได้รับความทุกข์ ดังนั้นผู้ที่กระทำการตอบแทนต่อผู้ที่มีคุณกับเราต้องใช้ปัญญาประกอบในการปฏิบัติด้วย โดยลูกอาจจะบอกพ่อและแม่ของตนว่าตนจะขายแต่ปลาที่ตายแล้วแทน เพราะการขายปลาที่ตายแล้วที่ตนไม่มีส่วนในการฆ่าปลานั้นจะทำให้ตนยังรักษาศีลอยู่โดยไม่ละเมิดได้ หากพ่อและแม่ต้องการให้ลูกของตนไปขโมยของผู้อื่นมาให้ตน จะเป็นการละเมิดศีลข้อที่ 2 ซึ่งลูกสามารถปฏิเสธพ่อและแม่ของตน และไม่ปฏิบัติตามได้ และการให้ลูกไปเป็นโสเภณีหรือการเป็นภรรยาลับของผู้ที่

มีภรรยาแล้วเพื่อที่จะหาเงินให้พ่อและแม่ก็เป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้อง เป็นการละเมิดศีลข้อที่ 3 การแสดงความกตัญญูตเวลาที่ถูกต้องของชาวไทยพุทธจะต้องไม่ละเมิดต่อศีล 5 ซึ่งเป็นศีลขั้นพื้นฐานที่คฤหัสถ์หรือผู้ครองเรือนจะต้องปฏิบัติ พ่อและแม่จะต้องไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน และต้องพยายามยับยั้งลูกของตนไม่ให้ทำในสิ่งที่ไม่ถูกต้อง ซึ่งเป็นหนึ่งในหน้าที่สำคัญของพ่อแม่ในการอบรมสั่งสอนลูก

ปัญหาที่เกิดขึ้นจริงจากการให้ การรับ และการแสดงความกตัญญูตเวลาที่ มีความซับซ้อนมาก บางทีการให้ในครั้งแรกของผู้ที่ให้ก่อนหรือผู้ที่ทำการอุปการะก่อนไม่ได้หวังสิ่งตอบแทนใดๆ จากผู้รับ แต่ต่อมาผู้ที่ให้นั้นอาจจะประสบกับปัญหาเดือดร้อนอย่างใดอย่างหนึ่งและต้องการความช่วยเหลือจากบุคคลที่ตนเคยให้ ในเหตุการณ์เช่นนี้เราต้องแยกการวิเคราะห์ออกเป็น 2 เหตุการณ์ คือ การให้ในครั้งแรกนั้น มีการให้ไปแล้ว ผู้ที่ให้ยอมได้รับผลของกรรมดีที่ทำไปแล้ว นั่นก็คือเกิดความรู้สึกเป็นสุขที่ได้ให้ และผู้ที่ได้รับอาจจะคิดหรือไม่คิดตอบแทนก็ได้ ซึ่งเป็นอีกเรื่องหนึ่ง ผู้ที่ให้จะไปหวังไม่ได้ มิฉะนั้นแล้วก็ไม่ใช้การให้โดยไม่หวังสิ่งตอบแทนใดๆ หรือถ้าจะให้โดยหวังสิ่งตอบแทนจากผู้รับก็ควรบอกผู้รับไปเลยว่าตนต้องการสิ่งตอบแทนในอนาคต ผู้รับจะได้ตัดสินใจว่าจะรับของจากผู้ที่ให้หรือไม่ และต่อมาเมื่อผู้ที่เคยเป็นผู้ที่ให้การอุปการะก่อนประสบปัญหาหรือได้รับความเดือดร้อนและต้องการความช่วยเหลือจากบุคคลที่ตนเคยอุปการะก็ต้องดูก่อนว่าผู้ที่เคยให้ก่อนต้องการความช่วยเหลือแบบไหน หากการขอรับความช่วยเหลืออยู่ในขอบเขตที่ผู้ที่เคยรับการอุปการะสามารถทำได้และไม่ผิดหลักของศีล และไม่ผิดกฎหมาย ผู้ที่เคยรับการอุปการะจากผู้ให้นั้นก็สามารให้การช่วยเหลือได้ แต่หากเกินขอบเขตที่ผู้ที่เคยรับการอุปการะจะทำได้ หรือเป็นการช่วยเหลือที่ผิดหลักของศีล และหรือผิดกฎหมาย ผู้ที่เคยรับการอุปการะก็สามารถปฏิเสธได้โดยไม่ถือว่าเป็นการกระทำที่อกตัญญู เพราะการแสดงความกตัญญูหมายถึงการระลึกถึงคุณของผู้ที่ให้การอุปการะแก่ตน ซึ่งผู้รับการอุปการะเท่านั้นที่สามารถรู้ได้ว่าตนมีความกตัญญูหรือไม่ เพราะยังไม่มีการแสดงออกใดๆ มีแต่การระลึกอยู่ในใจ ดังความเห็นของอาจารย์จรรุญ ธรรมดา¹ ที่ว่า ความอกตัญญูเป็นการประทุษร้ายมิตร หากการกระทำการตอบแทนมีการประทุษร้ายมิตรก็ถือว่าเป็นการกระทำที่ “อกตัญญู” แต่หากไม่ได้กระทำประทุษร้าย แม้ว่าจะไม่ได้ตอบแทนก็ได้ไม่ได้หมายความว่า “อกตัญญู” แต่ความกตัญญูไม่ปรากฏความกตัญญูที่ถูกต้องจะต้องอยู่บนพื้นฐานของจิตที่บริสุทธิ์ เป็นกุศล การกระทำการตอบแทนทุกอย่างไม่ว่าจะอยู่ต่อหน้าหรือลับหลังจะต้องทำด้วยจิตที่เป็นกุศลและมีปัญญาประกอบด้วย

¹ สัมภาษณ์ อาจารย์ จรรุญ ธรรมดา, รักษาการหัวหน้าฝ่ายวางแผนและวิชาการ
หน่วยงานอภิธรรมไซตักะวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2 มีนาคม 2552.

อาจารย์จำรูญ มีความเห็นว่า การที่ไม่เชื่อหรือไม่ทำตามคำแนะนำของผู้ที่มีคุณ ก็ไม่ถือว่าเป็นคนอกตัญญู คนในสมัยก่อนพ่อแม่พูดอะไรลูกจะเชื่อฟังและทำตาม แต่ในปัจจุบันพ่อแม่พูดคำ ลูกเถียงคำ ลักษณะเช่นนี้เกิดจากการที่พื้นฐานของจิตใจที่มองอีกแง่มุมหนึ่ง เพราะผู้มีความคิดที่ไม่ถูกต้องได้ ต้องพิจารณาหลายเหตุปัจจัย ไม่ใช่ว่าผู้มีความดีสั่งให้ทำอะไรก็ต้องทำเช่นนั้น การตอบแทนผู้มีคุณของเราจะทำอะไรต้องใช้ปัญญาประกอบด้วย คือการตอบแทนผู้มีคุณจะต้องอยู่ในหลักของศีลและไม่ผิดกฎหมาย ในปัจจุบันเยาวชนของไทยได้นำแนวคิดทางด้านตะวันตกเกี่ยวกับเรื่องเสรีภาพมาใช้ในชีวิตประจำวันมากขึ้น ทำให้เยาวชนของไทยยึดถือในแนวความคิดของตน ไม่ค่อยเชื่อฟังบิดามารดา และคิดว่าคำแนะนำของบิดามารดาเป็นเรื่องที่เซย ไม่ทันสมัย เยาวชนรุ่นใหม่ต้องการเป็นไปตามกระแส คือ กล้าคิด กล้าทำ ดังนั้นการไม่ทำตามคำแนะนำก็ไม่ถือว่าเป็นอกตัญญู ต้องดูส่วนประกอบอื่นๆ ด้วย

ตัวอย่างปัญหาที่เกิดขึ้นจากความเข้าใจที่ไม่ถูกต้องเกี่ยวกับ “ความกตัญญูทเวทิตี”

4.1.1 การขายบริการเพื่อหาเงินตอบแทนพ่อแม่ เพราะคิดว่าเป็นวิธีการแสดงความกตัญญูทเวทิตี

พลังของวัฒนธรรมบริโภคนิยมที่มีอยู่ทั่วไปทั้งในเมืองและชนบท มองทุกสิ่งทุกอย่าง เป็นวัตถุที่จะสามารถนำมาใช้สนองความต้องการได้ ทำให้มนุษย์ทำทุกวิถีทางเพื่อครอบครองวัตถุให้มากที่สุด โดยละเลยความชอบธรรมและค่านิยมที่ดีงามที่เคยยึดถือในอดีต การเข้าสู่อาชีพหญิงขายบริการเป็นวิถีทางหนึ่งที่จะทำให้ได้เงินมาใช้จ่ายเพื่อสนองความต้องการด้านต่างๆ ได้ ในเวลาอันรวดเร็ว ไม่ว่าจะเป็นบ้านหลังใหม่ รถยนต์คันใหม่ หรืออะไรอื่นๆ ที่ใหม่ๆ ดังนั้นจึงมีผู้หญิงจำนวนหนึ่งที่ประกอบอาชีพนี้ด้วยอิทธิพลของวัฒนธรรมบริโภคนิยม นอกจากนั้นอาชีพนี้ยังเป็นที่ยอมรับจากคนในบางชุมชน

เนื่องจากผู้หญิงถูกปลูกฝังให้เป็นผู้รับภาระเลี้ยงดูพ่อแม่ ไม่ทำให้พ่อแม่ลำบาก จึงพยายามทุกวิถีทางในการหางานทำเพื่อจุนเจือฐานะของครอบครัว เมื่อไปทำงานรับจ้างก็ต้องส่งเงินให้กับพ่อแม่ ขณะที่ผู้ชายสามารถแสดงความกตัญญูต่อพ่อแม่ด้วยการบวชเป็นพระ ซึ่งผู้หญิงไม่สามารถทำเช่นนั้น พวกเขาจึงมีทางเลือกที่ไม่มากนัก ผู้หญิงจำนวนหนึ่งจึงหันไปประกอบอาชีพขายบริการ เพราะเป็นหนทางที่จะทำงานหาเงินส่งให้พ่อแม่ใช้ และยังมีเงินที่จะใช้เป็นทุนจัดงานบวชให้กับพี่น้องที่เป็นผู้ชายได้ ซึ่งทำให้ได้ชื่อว่าเป็นลูกกตัญญู

มีการสำรวจหญิงในกลุ่มตัวอย่างจำนวน 678 ราย หญิงเกือบทั้งหมดเข้าสู่อาชีพนี้ด้วยความสมัครใจ และเพราะความจำเป็นทางเศรษฐกิจ ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นความจำเป็นของทาง

ครอบครัว พ่อแม่และพี่น้องของหญิงเหล่านี้มีส่วนรับรู้การเข้าสู่อาชีพบริการของพวกเธอ แม้ว่าในบางรายครอบครัวจะไม่เห็นด้วย แต่เมื่อพวกเธอประสบความสำเร็จ สามารถนำเงินและสิ่งของกลับไปให้ทางบ้านได้ พวกเธอไม่ประสบปัญหาที่จะได้รับการยอมรับจากครอบครัวและชุมชนบ้านเกิดแต่อย่างใด ในหลายกรณีกลับได้รับความชื่นชมด้วย เงินหรือรายได้ที่หญิงบริการเหล่านี้หาได้ส่วนใหญ่จะถูกส่งกลับไปที่บ้าน เพื่อเป็นค่าใช้จ่ายในครอบครัว เช่น การใช้นี้ เป็นค่าเล่าเรียนให้น้อง สร้างบ้าน ซื้อของใช้ต่างๆ เข้าบ้าน ไถ่ถอนหรือซื้อที่ดิน และเป็นค่ารักษาพยาบาลสำหรับสมาชิกที่เจ็บป่วยในครอบครัว ในทัศนะของสังคม ความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจแก่ครอบครัวของหญิงบริการเหล่านี้ สอดคล้องกับความคาดหวังต่อบทบาทของลูกผู้หญิง ซึ่งมีอยู่เดิมในสังคมไทย นั่นก็คือ ลูกต้องมีความกตัญญูต่อบุคคลที่ต่อครอบครัว¹

รศ. ดร. วัชรระ งามจิตระเจริญ² มีความเห็นว่ากรณีที่หญิงเหล่านี้ต้องการตอบแทนคุณของพ่อแม่ นั้นเป็นเจตนาที่ดี แต่ใช้วิธีการไม่ถูก คือเลือกวิธีการเลี้ยงชีพที่ผิดศีล จะต้องตัดสินใจที่เจตนา คือตั้งใจที่จะตอบแทน ถือว่าเป็นคนที่มีความกตัญญู แต่เพราะหญิงเหล่านี้ไม่มีความรู้ ไม่มีปัญญา ก็เลยเลือกวิธีการที่ไม่ถูกในการหาเงิน เพราะต้องการหาเงินให้ได้มากๆ ในเวลาที่รวดเร็ว และรักษabay แต่ในบางกรณี หญิงบางคนไม่มีทางออกใดๆ ที่เป็นทางเลือกอื่น จึงต้องหาเงินด้วยวิธีนี้ แม้ว่าการหาเงินด้วยวิธีนี้จะเป็นวิธีที่ไม่ถูก แต่ก็ควรได้รับการอภัย คือพอที่จะอนุโลมให้ทำได้ หากไม่มีหนทางเลือกอื่นอีกแล้ว

รศ. ดร. วัชรระ กล่าวเสริมว่า การขายตัวเพื่อหาเงินเลี้ยงชีพเป็นวิธีการผิด เพราะเป็นมิชฉาอาชีพะทางอ้อม เข้าข่ายผิดศีลข้อ 3 เป็นอาชีพที่ไม่เหมาะสม แต่ยังคงได้รับการให้อภัย คือต้องพิจารณาเหตุผลที่ไปทำอาชีพนี้ ว่าทำเพื่อความกตัญญูจริงหรือไม่ การตอบแทนคุณแม่นั้นไม่ได้หมายความว่าต้องให้พ่อแม่สุขสบายเท่านั้น ต้องมีเหตุผลที่จำเป็นในการประกอบอาชีพนี้ด้วย เช่น พ่อแม่ป่วยหนัก หรือเป็นหนี้จำนวนมากและบ้านจะถูกยึดหากไม่จ่ายหนี้ในเวลาจำกัด แต่หากหญิงเหล่านี้ต้องการเพียงให้พ่อแม่สุขสบาย มีเงินใช้มากๆ มีบ้านสวยๆอยู่ มีรถขับ ก็เป็นเหตุที่ไม่จำเป็น อาชีพก็ไม่จำเป็น จึงเป็นการแสดงความกตัญญูที่ผิด

¹ ชาย โปธิสิตา และคณะ. (2537). *หนูผิดไหมที่ขายตัว บริบททางสังคมวัฒนธรรมของหญิงบริการทางเพศ*. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล. (อัคราเนนา). น. IV-V.

² สัมภาษณ์ รองศาสตราจารย์ ดร. วัชรระ งามจิตระเจริญ, อาจารย์ประจำภาควิชาพุทธศาสนศึกษา คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัย ธรรมศาสตร์, 4 มีนาคม 2552.

พระมหาบุรณะ ชาตเมโธ¹ มีความเห็นว่า หากเป็นการประกอบอาชีพขายบริการของผู้หญิงที่มีวุฒิภาวะก็เป็นอิสระของผู้หญิงคนนั้น แม้เงินที่ได้มาจากการประกอบอาชีพนี้จะไม่ใช้เงินที่บริสุทธิ์นัก แต่ผู้หญิงที่ประกอบอาชีพนี้ก็นำเงินไปเลี้ยงดูพ่อแม่ซึ่งถือว่าเป็นการทำประโยชน์ เพราะการเลี้ยงดูพ่อแม่เป็นการทำความดี ซึ่งพระพุทธเจ้าได้ตรัสสั่งสอนในกามโกคีสสูตร² ซึ่งว่าด้วยการประกอบอาชีพของบุคคลต่างๆ ว่า หากแม้ผู้ที่ประกอบอาชีพที่ไม่ชอบธรรมเป็นสิ่งที่น่าตำหนิตีเดียมน คือการประกอบอาชีพนั้นอาจจะผิดศีล แต่ก็ได้นำเงินที่ได้รับจากการเลี้ยงชีพนั้นไปใช้ในทางที่เป็นกุศลก็เป็นสิ่งที่น่าสรรเสริญ เช่นการนำเงินที่ได้มานั้นไปเลี้ยงดูพ่อแม่

ดร. แม่ชีกฤษณา รักษาโฉม³ มีความเห็นว่า การแสดงความกตัญญูต่เวทีไม่จำเป็นต้องขายบริการ เพราะผู้หญิงที่ขายบริการมีมิจฉาปฏิญญา มีความเข้าใจผิดหรือได้รับการถ่ายทอดความเห็นผิดมาจากคนในชุมชนว่าเป็นอาชีพที่ดี และมีรายได้งาม อาชีพการขายบริการนี้เป็นการกระทำผิดศีลข้อที่ 3 หากมีทางเลือกอื่นก็ไม่ควรทำอาชีพนี้เพราะเป็นอาชีพที่ไม่ดี

การที่พ่อแม่บางคนขายลูกสาวเพื่อให้เข้าสู่เส้นทางอาชีพการขายบริการถือว่าเป็นการทำบาป พ่อแม่ไม่ควรคิดว่าตนในฐานะผู้ปกครองย่อมมีสิทธิที่จะขายลูกของตน หรือให้ลูกของตนทำอะไรก็ได้เพื่อประโยชน์แก่ตน ผู้ที่เป็นพ่อแม่มีหน้าที่หรือพันธะทางศีลธรรมที่จะต้องทำต่อลูกๆ ของตน 5 ประการ ตามคำสอนของพระพุทธเจ้าในเรื่องทิส 6 ในสังคาลกสูตร คือ ต้องห้ามลูกมิให้ทำความชั่ว ต้องแนะนำให้ลูกทำความดี ให้ลูกได้ศึกษาเล่าเรียน จัดการหาผู้ครองที่เหมาะสมให้ และมอบทรัพย์สมบัติให้ลูกในโอกาสอันควร พ่อแม่ที่ขายลูกย่อมได้ชื่อว่าไม่ได้ทำหน้าที่ในข้อแรกและข้อที่สอง ดังนั้นการที่พ่อแม่ขายลูกของตนไปเป็นโสเภณีจึงทำผิดศีลธรรมและเป็นบาป⁴

การแสดงความกตัญญูต่เวทีต่อพ่อแม่ด้วยการประกอบอาชีพขายบริการก็เป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้อง ค่านิยมในสังคมชนบทบางแห่งที่เด็กผู้หญิงต้องทดแทนคุณพ่อแม่ด้วยการขายบริการเพื่อช่วยฐานะทางครอบครัว ให้พ่อแม่มีเงินใช้ พันความลำบากยากจน เป็นค่านิยมที่ผิด ความจริง

¹ สัมภาษณ์ พระมหาบุรณะ ชาตเมโธ, หัวหน้าฝ่ายคัมภีร์พุทธศาสน์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 6 พฤษภาคม 2552.

² พระสูตร และอรรถกถาแปล อังคุตตรนิกาย ทสก-เอกาทสกนินบาต เล่มที่ 5. (2536). (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. น. 290-296.

³ สัมภาษณ์ ดร. แม่ชีกฤษณา รักษาโฉม, อาจารย์ประจำมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 4 มีนาคม 2552.

⁴ พระมหาวิชัย ผลเจริญ. (กัณยายน-ธันวาคม 2542). ปัญหาโสเภณี: เหตุปัจจัย มุมมอง และวิธีการแก้ปัญหาตามแนวทางพุทธศาสนา (น. 3-36). วารสารพุทธศาสนศึกษา .

ลูกทุกคนมีหน้าที่ที่จะต้องตอบแทนบุญคุณของพ่อแม่อยู่แล้วด้วยการทำหน้าที่ 5 ประการตามคำสอนของพระพุทธเจ้าในเรื่องทศ 6 คือ พ่อแม่เลี้ยงเรามา เราก็ต้องเลี้ยงท่านตอบแทน เราต้องช่วยพ่อแม่ทำกิจการงาน เราต้องดำรงวงศ์ตระกูล เราต้องปฏิบัติตนให้เหมาะสมกับความเป็นทายาท และเมื่อพ่อแม่ล่วงลับไปเราก็ต้องทำบุญอุทิศส่วนบุญส่วนกุศลให้ท่าน การตอบแทนคุณของพ่อแม่ต้องคำนึงถึงศีลธรรมด้วยว่าสิ่งที่เราทำตอบแทนนั้นผิดศีลธรรมหรือไม่ ในประเด็นค่านิยมการทดแทนบุญคุณพ่อแม่ด้วยการขายบริการนี้ ท่านพระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตฺโต) ได้ให้ความเห็นว่า ความกตัญญูก็ต้องถูกธรรมะ ถูกหลักการด้วย พ่อแม่ต้องไม่หวังแต่ผลประโยชน์ของตนอง ในทางที่ถูกพ่อแม่ต้องเป็นฝ่ายพยายามยับยั้งไม่ให้ลูกประกอบอาชีพการขายบริการ เพราะวิธีการนี้ไม่ใช่วิธีการแสดงความกตัญญูที่ถูกต้อง¹

ผู้วิจัยมีความเห็นเหมือนผู้ทรงคุณวุฒิทั้ง 3 คือจะต้องดูความจำเป็นในการที่ลูกสาวจะขายบริการเพื่อหาเงินมาเลี้ยงดูพ่อแม่ว่ามีความจำเป็นมากน้อยเพียงไร หากมีอาชีพอื่นให้เลือกก็ควรหันไปประกอบอาชีพอื่นแทน เพราะการประกอบอาชีพขายตัวนี้เป็นสิ่งที่ผิดศีลธรรม แม้ว่าจะมีความตั้งใจที่ดีในการแสดงความกตัญญูต่อกับพ่อแม่ของตน และก่อนที่ลูกจะตัดสินใจประกอบอาชีพการขายบริการจะต้องคิดก่อนว่าจะทำให้พ่อแม่ของตนเสียใจกับการกระทำของตนหรือไม่ หากลูกรู้ว่าพ่อแม่ของตนไม่เห็นด้วยกับการที่ลูกจะประกอบอาชีพนี้ ลูกก็ไม่ควรทำให้พ่อแม่ของตนเสียใจ เพราะการที่ลูกทำให้พ่อแม่ของตนเสียใจเป็นการแสดงความไม่กตัญญูต่อกับพ่อแม่

4.1.2 การขายอวัยวะเพื่อหาเงินตอบแทนพ่อแม่ เพราะคิดว่าเป็นวิธีการแสดงความกตัญญูต่อกับพ่อแม่

รศ. ดร. วิชระ มีความเห็นว่าจะต้องดูเหตุผลในการขายอวัยวะว่าเหมาะสมหรือไม่ เราไม่ควรใช้วิธีการขายอวัยวะเพื่อตอบแทนคุณด้วยเหตุที่ไร้สาระ เพราะหากไม่มีเหตุที่จำเป็นก็ไม่ควรทำ เพราะจะเป็นผลเสียต่อผู้ที่ขายอวัยวะเอง เนื่องจากจะทำให้ร่างกายไม่แข็งแรง ป่วยง่ายและอายุอาจสั้นลง เมื่อผู้ที่ขายอวัยวะอายุสั้นก็ไม่สามารถดูแลผู้ที่มีพระคุณต่อตนเองได้นาน จึงเป็นผลเสียในระยะยาว และจะเป็นตัวอย่างที่ไม่ดีแก่ผู้อื่นที่ได้ทราบข่าว การขายอวัยวะแม้จะไม่ผิดศีล เพราะเป็นอวัยวะของตนเอง แต่ก็ไม่ควรทำ ส่วนในกรณีที่ลูกยอมตายแทนพ่อแม่ นั่นเป็นคนละ

¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 3-31.

เรื่องกับการขายอวัยวะเพื่อตอบแทนพ่อแม่ การที่ลูกยอมตายแทนพ่อแม่ถือเป็นการแสดงความกตัญญูต่เวที และในชีวิตจริงก็มีคนที่ยอมตายเพื่อพ่อแม่ เพื่อผู้มีพระคุณ เพื่อประเทศชาติ

ในกรณีที่ลูกยอมตายเพื่อประเทศชาติ แล้วไม่มีคนดูแลพ่อแม่ เช่นการไปรับราชการเป็นทหารของลูก พ่อแม่ที่เข้าใจจะมีความภูมิใจในตัวลูกที่ลูกเสียสละเพื่อส่วนรวม เพื่อประเทศชาติ ซึ่งพ่อแม่ก็ต้องเสียสละด้วย พ่อแม่บางคนอาจยินดี แต่พ่อแม่บางคนก็ไม่ยินดี แต่เราต้องคิดถึงประโยชน์ของส่วนรวมเป็นใหญ่ หากประเทศเราถูกประเทศอื่นรุกราน พ่อแม่ของเราก็ต้องได้รับผลกระทบด้วยจากการที่ประเทศไม่มีความสงบสุข

ผู้วิจัยมีความเห็นเช่นเดียวกับ รศ. ดร. วัชรระว่า การขายอวัยวะเพื่อหาเงินตอบแทนพ่อแม่ นั้นจะต้องทำในกรณีที่มีเหตุจำเป็นที่เกี่ยวข้องด้วยชีวิตเท่านั้น เช่นในกรณีที่พ่อแม่ของตนป่วยหนักและไม่มีหนทางอื่นใดที่จะหาเงินมารักษาพ่อแม่ของตนแล้วจึงเป็นทางเลือกสุดท้าย การขายอวัยวะเพื่อช่วยชีวิตพ่อแม่นี้เปรียบเสมือนการสละชีวิตของตนเองจึงควรใช้เมื่อไม่มีวิธีอื่นใดที่จะช่วยพ่อแม่ได้อีกแล้ว ส่วนผู้ที่คิดจะขายอวัยวะเพื่อหาเงินตอบแทนพ่อแม่จะต้องคิดในระยะยาวด้วยว่าหากตนได้ขายอวัยวะไปแล้วอาจจะไม่แข็งแรงเหมือนเดิมแล้วใครจะเป็นผู้ดูแลปรนนิบัติพ่อแม่ต่อไป ดังนั้นการแสดงความกตัญญูต่เวทีจะต้องใช้ปัญญาประกอบด้วย

ในกรณีที่ลูกยอมตายเพื่อปกป้องเอกราชประเทศชาติ พ่อแม่ควรมีความเข้าใจในตัวลูก และมีความภูมิใจที่ลูกของตนเสียสละเพื่อประเทศชาติ พ่อแม่ก็ต้องเสียสละด้วย ตัวของพ่อแม่เองก็ต้องมีความกตัญญูต่เวทีต่อประเทศชาติ เราทุกคนที่อยู่ร่วมกันในประเทศไทยจะต้องคิดถึงประโยชน์ของประเทศเป็นใหญ่ หากประเทศเราถูกประเทศอื่นรุกราน ทุกคนในประเทศไทยก็จะเดือดร้อนรวมทั้งพ่อแม่ของเราด้วย ดังนั้นทุกคนต้องเสียสละเพื่อประเทศชาติอันเป็นการแสดงความกตัญญูต่เวทีต่อประเทศ เพราะประเทศไทยมีพระคุณต่อประชาชนชาวไทยทุกคนอย่างมาก ทำให้เราได้อยู่อาศัยในประเทศอย่างมีความสุขและปลอดภัยร่วมกับครอบครัวของเรา

4.1.3 ประเพณีบวชเพื่อทดแทนคุณ

ชาวไทยพุทธมีความเชื่อว่ามาแต่โบราณจนกระทั่งปัจจุบันว่าหากในครอบครัวใดมีลูกชายและลูกชายได้ออกบวช พ่อแม่ก็จะสามารถเกาะชายฉัตรของลูกชายนั้นขึ้นสวรรค์ ผู้วิจัยมีความเห็นว่า ในความเป็นจริงแล้ว เมื่อลูกชายบวช พ่อแม่ของลูกชายนั้นก็จะมีโอกาสได้เข้าวัด ฟังธรรม และปฏิบัติธรรมมากขึ้น ซึ่งจะทำให้พ่อแม่ของลูกชายที่ออกบวชนั้นมีศรัทธาต่อพระพุทธศาสนาเพิ่มขึ้น และจะได้ทำบุญสร้างกุศลมากขึ้นด้วย อันเป็นการสร้างทางไปสู่สวรรค์

ด้วยตนเอง ไม่ใช่การเกาะชายจีวรของลูกชายเพื่อไปสวรรค์ตามคำกล่าวอ้างนั้น แต่จะเป็นการไปสวรรค์ด้วยการกระทำกุศลของตนเอง

นอกจากนั้นลูกชายที่บวชควรจะทำการศึกษาทั้งทางด้านปริยัติและปฏิบัติให้ถูกต้องตามพระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า อันจะเป็นการสืบทอดพระพุทธศาสนา นอกเหนือจากการบวชตามประเพณีเท่านั้น ดังนั้นการบวชเพื่อทดแทนคุณบิดามารดาที่ถูกต้องคือการบวชเพื่อศึกษาพระธรรมให้เข้าใจอย่างถ่องแท้และปฏิบัติตามพระธรรมคำสอนของพระพุทธองค์ แล้วนำพระธรรมที่ตนได้ศึกษาจนเข้าใจมาอธิบายให้พ่อแม่ของตนฟัง เพราะบุญที่แท้จริงจะเกิดขึ้นจากการที่ได้ศึกษาและปฏิบัติตามพระธรรมอย่างถูกต้องของตัวลูกชายที่บวช และบุญนั้นจะเกิดกับพ่อแม่ที่ได้ฟังพระธรรมอย่างเข้าใจและนำพระธรรมมาปฏิบัติตามอย่างถูกต้องด้วย

เนื่องจากในปัจจุบันคนส่วนใหญ่จะบวชเพียง 1 อาทิตย์ หรือไม่ถึงเดือน ทำให้ไม่มีเวลาพอที่จะศึกษาพระธรรมจึงไม่เข้าใจในแก่นของพระพุทธศาสนา แล้วยังไปยึดติดกับเปลือกภายนอกคือพิธีกรรมว่าแค่บวชก็ได้กุศลแล้ว จึงเป็นความคิดที่ไม่ถูกต้อง ดร. แม่ชีกฤษณา รักษาโฉม¹ ก็มีความเห็นเช่นเดียวกันว่า หากบวชแล้วได้ศึกษาและปฏิบัติให้ถูกต้องตามพระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าก็จะได้กุศล แต่ถ้าไม่ได้ทำความดีใดๆ ขณะที่บวชอยู่ก็จะไม่ได้กุศลหรือผลบุญใดๆ

4.1.4 การกลับบ้านไปหาพ่อแม่และแม่ในวันสงกรานต์ เพราะคิดว่าเป็นวิธีการแสดงความกตัญญูกตเวที

พระมหาบูรณะ ชาตเมธ มีความเห็นว่า ในปัจจุบันวิถีชีวิตของชาวไทยพุทธต่างจากในสมัยก่อนมาก เนื่องจากมีความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีทำให้เราสามารถแสดงความกตัญญูกตเวทีต่อพ่อแม่ได้ทุกวัน เช่นโดยการโทรศัพท์ไปหา หรือการส่งเงินไปให้พ่อแม่ของตนใช้ เมื่อลูกมีเวลาหรือโอกาสเมื่อไหร่จึงค่อยกลับไปเยี่ยมพ่อแม่ ไม่จำเป็นต้องไปหาในช่วงเทศกาลเพื่อหลีกเลี่ยงปัญหาจราจร สำหรับลูกที่คิดว่าจะต้องกลับไปเยี่ยมพ่อแม่ ในช่วงเทศกาลนั้นยังมีความเข้าใจในหน้าที่ของตนไม่สมบูรณ์ หน้าที่ของลูกต่อพ่อแม่มีอยู่ในคำสอนของพระพุทธเจ้าเรื่องทศ 6 ถ้าหากลูกมีเวลาและอยากที่จะกลับไปเยี่ยมพ่อแม่ ในช่วงเทศกาลก็เป็นการดีแต่ต้องไม่ประมาทในการเดินทาง อุบัติเหตุที่เกิดขึ้นในช่วงเทศกาลส่วนใหญ่เกิดจากความประมาทและการเมาสุรา

¹ สัมภาษณ์ ดร. แม่ชีกฤษณา รักษาโฉม, อาจารย์ประจำมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 4 มีนาคม 2552.

รศ. ดร. วัชระ มีความเห็นว่า การแสดงความกตัญญูทเวที่ไม่ต้องรอคอยเวลาจนถึงหน้าเทศกาลแล้วจึงแสดงความกตัญญูทเวที่ การที่ชาวไทยนิยมกลับบ้านไปหาพ่อแม่และแม่ในวันสงกรานต์ถือเป็นการทำตามกันในรูปแบบหนึ่ง ความจริงแล้วการแสดงความกตัญญูทเวที่ไม่ควรติดกับรูปแบบ ลูกสามารถแสดงความกตัญญูทเวที่ต่อพ่อแม่และแม่ในทุกโอกาส โดยการช่วยเหลือทำน้ทั้งร่างกายและแรงใจ และอาจไปเยี่ยมท่านในช่วงเวลาอื่นแทน พ่อและแม่ย่อมมีความสุขที่ลูกหลานไปเยี่ยมตามประเพณี แต่การที่ลูกหลานจะไปเยี่ยมในหน้าเทศกาลหรือไปในวันอื่นนั้น ต้องดูตามสภาพการณ์ เพราะถ้าเป็นช่วงวันเทศกาลเช่นในช่วงของเทศกาลวันสงกรานต์ รถบนถนนจะมีมากเป็นพิเศษ มีความเสี่ยงที่จะเกิดอุบัติเหตุสูงมาก ก็อาจเลี่ยงไปเยี่ยมพ่อแม่และแม่ในช่วงเวลาอื่นแทน การทำตามประเพณีเป็นเพียงส่วนหนึ่งของการแสดงความกตัญญูทเวที่

รศ. ดร. วัชระ กล่าว่าเสริมว่า วิธีการแสดงความกตัญญูทเวที่ถูกต้องคือการระลึกถึงคุณน้ันอยู่เรื่อยๆ ด้วยความจริงใจ และหาโอกาสตอบแทนในอนาคตหากมีโอกาส แต่เมื่อมีโอกาสมาถึงแต่ไม่ยอมตอบแทนก็ถือว่าไม่มีความกตัญญูทเวที่จริง ในสังคมไทยปัจจุบัน ชาวไทยพุทธเปรียบเสมือนจะมีความกตัญญูทเวที่ต่อพ่อแม่ลดลง และลูกบางคนยังมีความอกตัญญูต่อพ่อแม่ เมื่อความกตัญญูทเวที่มีต่อพ่อแม่ยังลดลง ความกตัญญูทเวที่มีต่อครูอาจารย์ยอมลดน้อยลงด้วย เพราะสภาพแวดล้อมเปลี่ยนแปลงไป คือมีการบริโภคมาก เน้นเรื่องวัตถุนิยม ไม่เชื่อเรื่องนรก สวรรค์ ไม่เห็นคุณค่าและความสำคัญของพ่อแม่ พี่น้องและญาติ ขณะที่ในสังคมที่ยังเป็นชนบทจริงๆ ที่ยังไม่ให้ความสำคัญต่อความเจริญทางวัตถุมากนัก ยังมีการไปวัด ฟังเทศน์ ฟังธรรม ยังมีการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ก็จะมีมีความกตัญญูทเวที่ ความเจริญทางด้านวัตถุก่อให้เกิดความเสื่อมทางด้านจิตใจ

ดร. แม่ชีกฤษณา รักษาโฉม มีความเห็นว่าวันสงกรานต์เป็นวันขึ้นปีใหม่ของไทยจึงเป็นวันรวมญาติ ชาวไทยพุทธในทุกภาคจึงนิยมกลับบ้านไปหาพ่อแม่ของตน เนื่องจากวิถีชีวิตของชาวไทยพุทธในปัจจุบันเปลี่ยนแปลงไป คือคนหนุ่มสาวตามชนบทนิยมมาหางานทำในเมืองใหญ่ซึ่งอยู่ไกลจากบ้านเกิด เมื่อถึงช่วงเทศกาลวันสงกรานต์ก็ได้หยุดพักเป็นเวลาหลายวันติดต่อกันจึงอยากกลับบ้านในชนบทเพื่อไปเยี่ยมเยียนพ่อแม่ของตน หากชาวไทยพุทธที่ตั้งใจกลับไปเยี่ยมเยียนพ่อแม่โดยใช้รถใช้ถนนด้วยความไม่ประมาทก็จะช่วยให้รอดพ้นจากอุบัติเหตุได้ ขณะที่อุบัติเหตุส่วนใหญ่เกิดจากความประมาทของผู้ขับขี่และในบางรายก็เกิดการดื่มสุรา ดังนั้นการที่ลูกจะกลับไปเยี่ยมพ่อแม่หรือไม่ขึ้นอยู่กับที่การตัดสินใจของตนเอง

ผู้วิจัยก็มีความเห็นเหมือนผู้ทรงคุณวุฒิทั้ง 3 กล่าวคือหากเป็นลูกที่มีความกตัญญูทเวที่ต่อพ่อแม่จริงสามารถทำการตอบแทนได้ทุกวันหรือทำการตอบแทนอย่างสม่ำเสมอ เช่นการส่งเงินไปให้ท่านใช้สอย การพาท่านไปทำบุญ การโทรศัพท์ไปหาท่าน และการกลับไปเยี่ยมท่าน

ทุกครั้งที่มีโอกาส เมื่อลูกได้ทำหน้าที่ของตนอย่างสมบูรณ์แล้วก็ไม่จำเป็นต้องกลับไปหาพ่อแม่ในช่วงเทศกาล แต่หากลูกต้องการกลับไปหาพ่อแม่ในช่วงเทศกาลด้วย ก็สามารถทำได้โดยเพิ่มความระมัดระวังในการเดินทาง เพื่อหลีกเลี่ยงอุบัติเหตุที่มีมากในช่วงเทศกาล

4.1.5 หากนักการเมืองให้เงินหรือความช่วยเหลือแก่เราแล้วเราต้องเลือกเขาเพื่อแสดงความกตัญญูต่อกฎหรือไม่

รศ. ดร. วัชระ มีความเห็นว่า หากเรารู้ว่านักการเมืองให้เงินกับเราเพื่อซื้อเสียงจากเรา เราจะต้องไม่รับเงินนั้น เพราะทั้งผู้ที่ให้เงินซื้อเสียงและผู้ที่รับเงินนั้นทำผิดกฎหมายว่าด้วยการเลือกตั้ง และหากรับเงินนั้นแล้วไม่ไปลงคะแนนเสียงให้กับเขาก็เป็นการหลอกลวงเขา การที่เราผิดกฎหมายว่าด้วยการเลือกตั้งที่ไม่ให้ซื้อสิทธิขายเสียงก็เพื่อป้องกันนักการเมืองที่ไม่ดีเข้าไปในสภาผู้แทนราษฎร นักการเมืองที่ไม่ดีซื้อเสียงจากเราแล้วก็มีโอกาสโกงกินเงินของรัฐ อันเป็นเงินที่มาจากภาษีอากรของพวกเราชาวไทยทุกคน ไม่มีนักการเมืองคนไหนที่จะให้เงินกับเราโดยไม่หวังผลตอบแทน และที่นักการเมืองให้เงินกับเราถือเป็นการลงทุนก่อนที่จะเข้าไปทำหน้าที่ในสภาผู้แทนราษฎรแล้วเก็บเกี่ยวหาผลตอบแทนในอนาคต การให้เงินของนักการเมืองเหล่านี้ไม่ถือว่าเป็นการทำอุปการะกับเรา เราจึงไม่ต้องเลือกเขาแต่เราอาจจะตอบแทนเขาในรูปแบบอื่นหากเราเคยได้รับการอุปการะจากเขา

คนไทยในปัจจุบันส่วนใหญ่มีความเห็นว่าเขาจะทำบุญคุณต่อเราเมื่อเขาให้ผลประโยชน์กับเรา จึงให้ความสำคัญต่อประโยชน์ส่วนตนมากกว่าประโยชน์ของส่วนรวม และความรู้สึกกตัญญูต่อประเทศชาติจึงมีน้อยลง ทำให้เกิดความยึดถือในตัวบุคคลที่ให้ผลประโยชน์โดยตรงต่อเรามากกว่ายึดถือประโยชน์ของส่วนรวม ก่อให้เกิดความศรัทธาในตัวผู้ที่ให้กับเราโดยไม่รู้สึกตัว มีความรู้สึกผู้ที่ให้กับเรานั้นเป็นคนดี น่าเชื่อถือ นายกย่อง และจะเชื่อในคำพูดของผู้ที่ให้กับเราโดยไม่ตรวจสอบว่าเป็นความจริงหรือความเท็จ แต่จะเชื่อว่าเป็นความจริงเสมอ ซึ่งเป็นสิ่งที่อันตรายต่อประเทศอย่างมาก หากผู้ที่ให้ผลประโยชน์กับเรานั้นเป็นผู้ที่มีอำนาจในการจัดการบริหารประเทศ เป็นผู้ที่โกงกินเงินของประเทศ ซึ่งเป็นเงินภาษีอากรของประชาชนชาวไทยทุกคน และสามารถชักจูงเราให้เข้าใจผิดว่าเขา (คือผู้ที่ให้ผลประโยชน์กับเรา) เป็นคนดีโดยการหยิบยื่นผลประโยชน์ที่เขาโกงกินเงินของประเทศมาแบ่งให้กับเรา โดยการให้เงินหรือจัดทำโครงการต่างๆ ให้กับชุมชน เช่น การรักษาโรคฟรี การให้กู้เงินดอกเบี้ยต่ำ เป็นต้น เพื่อชักจูงให้ประชาชนในชุมชนต่างๆ ชื่นชอบในตัวเขา แล้วเขาจะได้อยู่ในอำนาจนานๆ จะได้มีโอกาสโกงกินเงินภาษีอากรของประเทศต่อโดยไม่มีใครคัดค้าน ซึ่งการที่เราหรือประชาชนเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตนเหมือนเป็นการ

ขายเสียงของเราให้กับนักการเมือง นักการเมืองที่ซื้อเสียงจากเราก็จะเข้าไปโกงกินบ้านเมือง ซึ่งเป็นผลเสียหายต่อประเทศ และจะส่งผลกระทบต่อมาถึงเราในที่สุด นั่นก็คือ ประเทศล่มจม ไม่มีเงินเหลือในการพัฒนาประเทศต่อไปเพราะถูกโกงกินโดยนักการเมืองที่ซื้อเสียงจากเราจนหมด ประเทศก็จะไม่สามารถจัดทำโครงการต่างๆ ที่จะเป็นประโยชน์แก่ชุมชนได้อีก อันเป็นผลมาจากการเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตนในระยะสั้นๆ เท่านั้น

พระมหาบูรณะ ชาตเมโธ มีความเห็นว่า นักการเมืองไม่ได้ให้ด้วยอุปการคุณ แต่ให้เพราะต้องการผลตอบแทน การให้ของนักการเมืองเปรียบเสมือนเป็นการซื้อการขาย จึงไม่มีอุปการคุณ มีชาวบ้านบางส่วนที่มีความเข้าใจคลาดเคลื่อนว่า หากได้รับเงินจากนักการเมืองแล้วไม่เลือกเขาจะเป็นบาป เพราะชาวบ้านไม่เชื่อว่านักการเมืองต้องการผลตอบแทน โดยการแสวงหาผลประโยชน์ในอนาคต ซึ่งจะทำความเดือดร้อนให้กับประเทศชาติ และความเดือดร้อนที่เกิดกับประเทศชาตินี้จะนำความเดือดร้อนกลับมาสู่ชาวบ้านเองด้วยในอนาคต จึงต้องให้การศึกษาที่ถูกต้องกับชาวบ้าน

พระมหาบูรณะ ชาตเมโธ กล่าวว่า นักการเมืองบางคนแจกเงินชาวบ้านเพื่อซื้อเสียง หรืออาจจะให้สิ่งของหรือสิ่งอำนวยความสะดวกในรูปแบบต่างๆ โดยให้กับชุมชนหรืออาจให้กับชาวบ้านโดยตรง แล้วขอให้ชาวบ้านในชุมชนนั้นเลือกเขาเป็นตัวแทนของชาวบ้าน (เป็นการตอบแทน) ชาวบ้านสามารถปฏิเสธได้ เพราะชาวบ้านจะต้องเลือกตัวแทนที่ดีที่สุดสำหรับชุมชนของตนเอง ชาวบ้านต้องไม่เห็นแก่เงินจ้างเพียงเล็กน้อยเท่านั้น และการรับเงินเขามาก่อนเปรียบเสมือนการถูกยัดเยียดให้รับสินค้า จึงไม่เป็นบาป หากชาวบ้านไม่เลือกเขาเป็นตัวแทนเพราะเขาให้เงินหรือสิ่งของกับชาวบ้านเอง ชาวบ้านไม่ได้ไปบังคับให้เขานำเงินหรือสิ่งของมาให้ และการเลือกตัวแทนที่ดีให้กับชุมชนและให้กับประเทศ ก็เป็นการแสดงความกตัญญูตเวทีต่อชุมชน และต่อประเทศชาติ เพราะตัวแทนที่ดีย่อมทำในสิ่งที่ดี ที่ถูกต้อง และนำความเจริญรุ่งเรืองมาสู่ชุมชน และประเทศ แต่หากเราเลือกตัวแทนที่ไม่ดีที่แจกเงินชาวบ้านเพื่อซื้อเสียงก็ย่อมเป็นการเลือกตัวแทนที่จะเข้าไปโกงกินเงินของชุมชน และโกงกินเงินของประเทศในอนาคตเมื่อมีโอกาส เพราะไม่มีผู้ใดที่จะให้เงินเราโดยไม่หวังผลตอบแทน นอกจากมารดาบิดา และครูอาจารย์ของเรา ดังนั้นเราต้องเลือกตัวแทนที่มีความซื่อสัตย์สุจริต ตั้งใจที่จะรับใช้ประชาชน มีความเสียสละเพื่อส่วนรวม ซึ่งหากเราเลือกตัวแทนที่ดีมีคุณภาพ ประเทศไทยของเราก็จะมีความเจริญก้าวหน้า ซึ่งเป็นวิธีหนึ่งในการแสดงความกตัญญูตเวทีต่อประเทศไทย

ดร. แมซึกฤษณา รักษาโหม มีความเห็นว่า หากนักการเมืองให้เงินเรา แล้วเรารับเงินเขาก็เหมือนเรารับสินบนของเขา ในทางที่ถูกเราไม่ควรรับเงินมาจากนักการเมือง ถ้านักการเมืองคะยั้นคะยอให้เรารับ เราก็กิน แต่เราไม่จำเป็นต้องเลือกเขาเป็นตัวแทนของเรา ถ้านักการเมืองคน

นั่นมีคุณสมบัติที่ไม่ดีพอ เพราะนักการเมืองคนนั้นไม่มีสิทธิที่จะมาบังคับเราให้เลือกเขาเป็นตัวแทนของเรา และไม่ถือว่าเป็นบาปด้วย เราต้องใช้ปัญญาของเราไตร่ตรองดูว่านักการเมืองคนนั้นมีความรู้ ความสามารถ และมีความซื่อสัตย์สุจริตเพียงไร โดยเราต้องตรวจสอบดูภูมิหลังของเขาด้วย หากเราเลือกนักการเมืองที่ไม่ดีเป็นตัวแทนของเราก็จะเข้าไปโกงกินเงินทองของประเทศ ซึ่งเงินทองของประเทศก็คือเงินภาษีอากรของประชาชนชาวไทยเอง

ผู้วิจัยมีความเห็นว่า นักการเมืองที่ซื้อเสียงจากประชาชนเมื่อได้รับเลือกตั้งเข้าไปเป็นตัวแทนในสภาผู้แทนราษฎร และได้รับเลือกให้ทำหน้าที่บริหารประเทศก็จะไปแสวงหาประโยชน์ให้กับตนเองหรือพวกพ้องเป็นจำนวนเงินมากกว่าที่พวกเขาใช้ซื้อเสียงจากประชาชนหลายพันเท่า หากเรายังคงปล่อยให้มีการซื้อสิทธิขายเสียงต่อไปก็จะนำไปสู่ความอ่อนแอมาสู่ระบบการบริหารของประเทศ และทำให้กระบวนการพัฒนาทางสังคมและเศรษฐกิจอ่อนแอตามไปด้วย จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ประชาชนไทยทุกคนในทุกภูมิภาคของประเทศจะต้องร่วมแรงรวมใจกันต่อต้านการซื้อสิทธิขายเสียง และเลือกคนดีที่มีความซื่อสัตย์สุจริตเข้าไปทำหน้าที่บริหารประเทศ อันเป็นแสดงความกตัญญูต่อบริการต่อประเทศ

4.2 แนวทางแก้ไขปัญหากเกี่ยวกับ “ความกตัญญูต่อบริการต่อประเทศ”

การพัฒนาอย่างรวดเร็วของเทคโนโลยีและวิทยาศาสตร์ได้ทำให้คุณค่าของ “ชีวิต” และ “ความเป็นมนุษย์” ในปัจจุบันลดน้อยลง เห็นได้จากหลักสูตรการศึกษาของประเทศไทยที่ออกมาจากกระทรวงศึกษาธิการก็มุ่งเน้นพัฒนาให้เด็กนักเรียนทันต่อเทคโนโลยีที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และเป็นหลักสูตรการศึกษาเพื่อประกอบอาชีพเท่านั้นจึงส่งเสริมให้มนุษย์เป็นทาสของวัตถุเป็นทาสของกิเลสตัณหา หลักสูตรการศึกษาในขณะนี้ไม่ได้มุ่งเน้นทางด้านศีลธรรมและจริยธรรมมิได้เป็นไปเพื่อความเจริญของจิตใจ ทำให้เด็กนักเรียนทั้งหลายต่างพยายามแข่งขันกันเพื่อให้ได้วัตถุที่ตนต้องการ เด็กรุ่นใหม่ที่เกิดโตมาในสังคมบริโภคนิยมเห็นทุกอย่างเป็นวัตถุที่ซื้อหาได้ เด็กทั้งหลายจึงไม่ค่อยมีน้ำใจให้แก่กัน ไม่ให้ความช่วยเหลือแก่กันและกัน ต่างคนต่างเอาตัวรอด จึงมีการเบียดเบียนกัน ทำให้ไม่รู้คุณค่าของความกตัญญู และไม่มีจิตสำนึกในการแสดงความกตเวทิต่อผู้มีพระคุณกับตน

การที่เยาวชนจะเข้าใจและซาบซึ้งในความหมายของความกตัญญูต่อบริการต่อประเทศที่ถูกต้องนั้น จะต้องมีการฝึกอบรมเด็กตั้งแต่เล็ก โดยการฝึกอบรมเด็กทั้งที่บ้าน และในโรงเรียน มีการแสดงให้เด็กเห็นถึงคุณค่าและความดีงามของผู้ที่มีความกตัญญูต่อบริการต่อประเทศและการแสดงความกตัญญูต่อบริการต่อประเทศที่ดีที่สุดก็คือ ผู้ที่เป็นมารดาบิดาจะต้องแสดงความกตัญญูต่อบริการต่อ คุณปู่ คุณย่า

คุณตา และคุณยาย โดยมารดาบิดาจะต้องแสดงให้เห็นว่า มารดาบิดานั้นมีความอ่อนน้อม เทิดทูน เคารพรัก และมีความกตัญญูทเวที่ ต่อ คุณปู่ คุณย่า คุณตา และคุณยายอย่างไร เมื่อบุตรเห็นตัวอย่างการแสดงความกตัญญูทเวที่ต่อ คุณปู่ คุณย่า คุณตา และคุณยาย จากมารดาบิดาของตนแล้ว บุตรก็จะแสดงความกตัญญูทเวที่ต่อมารดาบิดาของตนเช่นกัน มารดาบิดาจึงเปรียบเสมือนแบบพิมพ์หรือเบ้าหลอมของบุตร ให้บุตรดำเนินชีวิตในรูปแบบที่ตนเคยทำไว้

การเสริมสร้างคุณค่าของ “ความกตัญญูทเวที่” ต้องเริ่มต้นจากในบ้านก่อน เมื่อพ่อแม่เป็นตัวอย่างที่ดีของลูกในการแสดง “ความกตัญญูทเวที่” ต่อพ่อแม่ของตน ซึ่งก็คือ ปู่ ย่า ตา ยาย ของลูกตนเอง โดยการแสดงความรัก การดูแลเอาใจใส่ในความเป็นอยู่ของท่านทั้งหลายซึ่งจะมีรายละเอียดที่แตกต่างกันไปแล้วแต่ละครอบครัวเพราะมีวิถีชีวิตที่แตกต่างกัน และการแสดง “ความกตัญญูทเวที่” ของลูกต่อพ่อแม่ทำได้ทุกวันทุกโอกาส เช่นการที่ลูกเข้าไปกราบเท้าพ่อแม่ และสอบถามดูว่าท่านมีความสุขสบายดีหรือไม่ มีความต้องการปรารภนาสิ่งใดหรือไม่ จะได้รับขนขวายจัดหาสิ่งที่ท่านต้องการไปให้กับท่าน เป็นต้น หากลูกไม่ได้อาศัยอยู่กับพ่อแม่เพราะลูกได้แยกครอบครัวออกมาอยู่เอง ลูกก็ต้องเพียรโทรศัพท์ไปหาท่านดูว่าท่านมีความสุขสบายดีหรือไม่ และพยายามกลับไปเยี่ยมท่านทุกครั้งที่มีโอกาส การแสดง “ความกตัญญูทเวที่” ต่อพ่อแม่ของตนก็จะเป็นที่รับรู้และเป็นตัวอย่างที่ดีที่สามารถถ่ายทอดไปยังลูกของตน ลูกของตนก็จะซึมซับคุณค่าของ “ความกตัญญูทเวที่” เข้าไปในจิตใจของตนโดยไม่รู้ตัว เพราะเห็นตัวอย่างการแสดง “ความกตัญญูทเวที่” จากพ่อแม่ของตน

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต) เจ้าอาวาสวัดญาณเวศกวัน มีความเห็นว่าการศึกษาที่ดีที่ถูกต้องจะก่อให้เกิดการพัฒนาคน หรือการสร้างมนุษย์ที่ดีมีคุณภาพทั้งทางพฤติกรรม จิตใจและปัญญา¹ และการศึกษาที่แท้จริงเริ่มต้นที่บ้าน² ในครอบครัวเริ่มต้นที่พ่อแม่ ในพรหมสูตร พระพุทธเจ้าตรัสว่า “ดูกรภิกษุทั้งหลาย ตระกูลใด บุตรบุษามารดาและบิดาอยู่ในเรือนของตน ตระกูลนั้นชื่อว่ามีพรหม มีบูรพเทวดา มีบูรพาจารย์ มีอาหุไนยบุคคล”³ ดังนั้น พ่อแม่

¹ พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต). (2544). *ปฏิรูปการศึกษา พระพุทธศาสนาจะไปอยู่ไหน*. กรุงเทพฯ: บริษัท สหธรรมมิก จำกัด. น. 26.

² พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต). (2544). *ธุรกิจฝ่าวิกฤติ*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: มูลนิธิพุทธธรรม. น. 52-71.

³ พระสูตร และอรรถกถาแปล ขุททกนิกาย อิติวุตตะกะ จตุกกนิบาต เล่มที่ 1 ภาคที่ 4. (2536). (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย. น. 668-677.

จึงเป็นพรหมของลูก เป็นบูรพาจารย์คืออาจารย์คนแรกที่สอนลูก การเลี้ยงและการสอนของพ่อแม่ ต้องคู่ไปกับการเรียนรู้ของลูก เพราะมนุษย์จะเป็นมนุษย์ที่มีคุณค่าและเป็นมนุษย์ที่ประเสริฐได้ จะต้องได้รับการฝึกหัดและฝึกฝน เมื่อมนุษย์เกิดขึ้นมาจะต้องได้รับการฝึกไม่ว่าจะเป็นการนั่ง การยืน การเดิน การนอน การรับประทานอาหาร การพูด การเข้าสังคม และได้รับการปลูกฝังในเรื่อง การมีวินัย มีความเพียร มีความรับผิดชอบ การเป็นคนดีมีคุณธรรม การเป็นคนที่มีความกตัญญู กตเวที เป็นต้น เมื่อเด็กได้รับการฝึกในทางที่ดีในทางที่ถูก ก็จะเกิดการเรียนรู้และจดจำ ทำให้มีการพัฒนาทั้งทางด้านจิตใจและปัญญา

การแสดงความรักความเอาใจใส่ของพ่อแม่ต่อลูกจะต้องไม่ไปบารุงบ่าเรอเด็กด้วย สิ่งของหรือวัตถุแต่เพียงอย่างเดียวเท่านั้น เมื่อเด็กยังไม่มีปัญญาที่จะใช้ความคิดเห็นของตนเอง ไม่มีความเป็นตัวของตัวเอง เด็กก็มีความโน้มเอียงที่จะเลียนแบบ ดังนั้นบุคคลหรือสิ่งที่จะเป็น ตัวอย่างหรือตัวแบบของเด็กจึงมีความสำคัญอย่างมาก หากตัวอย่างหรือตัวแบบเป็นตัวอย่างหรือ ตัวแบบที่ไม่ดีไม่ถูกต้อง เด็กที่ยังไม่มีปัญญาที่จะแยกแยะได้ว่าสิ่งใดถูกหรือไม่ถูก สิ่งใดดีหรือไม่ดี ก็จะทำให้เด็กนั้นเลียนแบบตัวอย่างหรือตัวแบบที่ไม่ดีและไม่ถูกต้องได้

แต่พ่อแม่ต้องอบรมสั่งสอนลูกให้มีคุณธรรม มีศีลธรรม พร้อมกับสอนให้ลูกมีปัญญาจะ ได้มีความคิดที่ถูกต้อง พ่อแม่ควรสอนลูกให้มีการเรียนรู้ มีการฝึกฝนด้านพฤติกรรมที่ดี มีการ ฝึกฝนให้ลูกรู้จักใช้ปัญญาในการดำรงชีวิต เมื่อลูกจะบริโภควัตถุ กินอาหาร ชื้อเสื้อผ้า เครื่องนุ่งห่ม ก็สอนให้ลูกใช้ปัญญาคิดโดยเอาความเป็นจริงของชีวิตตั้งเป็นหลัก และเอาเรื่อง ค่านิยมของสังคมมาเป็นรอง เช่น การซื้อเสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่มใส่ก็เพื่อคลายความหนาวความร้อน อย่างหนึ่ง การแต่งตัวเพื่อความสวยงามนั้นเป็นเพียงวัตถุประสงค์รองเท่านั้น เป็นต้น การสอนลูก โดยให้หลักของเหตุผลตามความจริงในธรรมชาติมาเป็นหลักในการดำเนินชีวิต จะสามารถลด อิทธิพลของค่านิยมในสังคมลงได้ ซึ่งเป็นการเสริมสร้างปัญญา ก่อนที่จะให้ลูกซื้อหาสิ่งของใดๆ มาบริโภคจะต้องสอนให้ลูกคิดวิเคราะห์ก่อนว่าจะซื้อสิ่งนั้นมาด้วยเหตุผลอะไร ไม่ใช่ซื้อมาเพียง เพื่อความโก้เก๋ น่าสมัย หรือใช้เพื่อความสนุกสนานบันเทิงเท่านั้น เพราะลูกจะตกเป็นเหยื่อของ ผู้ผลิต และตกเป็นทาสของการบริโภควัตถุโดยไม่รู้ตัว ทำให้ไม่มีการพัฒนาทางปัญญาจิตใจ เพราะจะมัวเมากับการบริโภควัตถุ และไม่ให้ความสำคัญในคุณค่าของคุณธรรมข้อต่างๆ รวมถึง คุณค่าของ “ความกตัญญูกตเวที”¹

¹ พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต). (2544). *ธุรกิจฝ่าวิกฤติ*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: มูลนิธิพุทธธรรม. น. 52-71.

อาจารย์จำรูญ¹ มีความเห็นเช่นเดียวกันว่า วิธีในการแก้ไขให้เด็กมีความเข้าใจในเรื่องของความมกตัญญูทเวทที่ถูกต้องจะต้องให้เด็กเริ่มได้รับการศึกษาที่ดีจากในบ้านของตนเอง พ่อและแม่ของเด็กต้องมีความเข้าใจในเรื่องของความมกตัญญูทเวทที่ถูกต้อง และทำตนให้เป็นแบบอย่างที่ดีกับลูก ต่อจากนั้นโรงเรียนควรช่วยกันสอนให้เด็กมีความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับเรื่องพระพุทธศาสนา โดยสอนให้เด็กมีความเข้าใจว่าอะไรคือบุญ อะไรคือบาป ความมกตัญญูทเวทที่เป็นบุญ เด็กทุกคนควรมีความมกตัญญูทเวทที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวของจิตใจ เมื่อเด็กมีความเข้าใจในพระพุทธศาสนา และมีความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับความมกตัญญูทเวท เด็กๆก็จะมี ความเข้าใจในคุณธรรมในข้ออื่นๆ ตามไปด้วยไม่เฉพาะแต่เรื่องความมกตัญญูทเวท

คุณบุผาสวัสดิ์ รัชชตาตะนันท์² ผู้อำนวยการโรงเรียนทอสีซึ่งเป็นโรงเรียนวิถึพุทธได้ให้ความเห็นไว้ว่าการที่จะพัฒนาเยาวชนได้สำเร็จจะต้องมีการสอนที่สอดคล้องกันทั้งที่บ้านและที่โรงเรียน ทั้งมารดาบิดา ครูอาจารย์ต้องเป็นตัวอย่างที่ดีแก่เยาวชน เมื่อเยาวชนเห็นแบบอย่างจากมารดาบิดาหรือครูอาจารย์ก็จะมีพฤติกรรมเลียนแบบการกระทำจากมารดาบิดาหรือครูอาจารย์ โดยไม่รู้ตัว ในปัจจุบันพ่อแม่บางคนมีวิธีการสอนที่ผิด ทำให้ลูกเกิดมิจฉาทิฏฐิ(ความเห็นผิด) เช่น เมื่อลูกยังเป็นเด็กเล็ก แล้วเดินหกล้ม พ่อแม่มักไปตีพื้น แสดงให้ลูกเข้าใจผิดว่าเป็นความผิดของพื้นที่ทำให้ลูกเดินหกล้ม หรือพ่อแม่ก็ไปโทษพี่เลี้ยงว่าดูแลเด็ก(ลูกของตน)ไม่ดี จึงได้สะดุดหกล้ม แต่ไม่ไปถามลูกตนเองว่าเดินอย่างไรถึงได้ล้มลง ลูกจึงมีนิสัยที่ชอบโทษผู้อื่น โทษพ่อแม่ แต่ไม่หันมาดูตนเองว่าเป็นความผิดของตนเองหรือไม่ ไม่เคยคิดว่าผลของสิ่งต่างๆที่เกิดขึ้นนั้นมีสาเหตุมาจากการกระทำของตนเอง และพ่อแม่ก็ไม่ค่อยมีเวลาให้กับลูก พยายามหาเงินให้ลูกใช้ เป้าหมายของชีวิตคือการพยายามให้ลูกได้เรียนสูงๆ ให้ลูกเป็นคนเก่งแต่ไม่ได้ปลูกฝังเรื่องคุณธรรมให้กับลูก เมื่อเทียบกับพ่อแม่ในสมัยก่อน ซึ่งจะมีเวลาอยู่กับลูกมากกว่าก็จะสอนเรื่องคุณธรรมต่างๆให้กับลูก เช่น สอนเรื่องความมกตัญญูทเวท ความซื่อสัตย์สุจริต เป็นต้น

คุณบุผาสวัสดิ์ได้นำเอาคำสอนของพระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต) ที่กล่าวว่าคนจะเป็นมนุษย์ที่ประเสริฐได้ต้องมีการฝึก³ และการฝึกต่อกีเลศทั้งหลาย มาประยุกต์ใช้ในการ

¹ สัมภาษณ์ อาจารย์ จำรูญ ธรรมดา, รัชการการหัวหน้าฝ่ายวางแผนและวิชาการ หน่วยงานอภิธรรมโชติกะวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2 มีนาคม 2552.

² สัมภาษณ์ คุณบุผาสวัสดิ์ รัชชตาตะนันท์, ผู้อำนวยการโรงเรียนทอสี, 12 มีนาคม 2552.

³ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2550). *รุ่งอรุณของการศึกษา เบิกฟ้าแห่งการพัฒนาที่ยั่งยืน*. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: บริษัท พิมพ์สวย จำกัด. น. 115.

สอนเด็กที่โรงเรียนทอสี คุณบุปผาสวัสดิ์มีความเห็นว่าความสำเร็จของการสอนเด็กในโรงเรียนทอสีให้เป็นเด็กดี และมีคุณธรรม ขึ้นกับความสอดคล้องกันในการสอนและฝึกเด็กทั้งในโรงเรียนและที่บ้าน ถ้ามารดาบิดาของเด็กมีการสอนและฝึกเด็กที่ไม่สอดคล้องกับที่โรงเรียน ก็เป็นการยากที่จะทำให้เด็กมีการพัฒนาทางจิตใจ และพฤติกรรมที่ดี โรงเรียนทอสีจะเน้นการปฏิบัติตามศีล 5 ของทุกคนทั้งผู้ปกครอง ครูที่โรงเรียนและเด็ก ครูที่โรงเรียนต้องเน้นในการสอนและฝึกเด็กให้มีศีล 5 โดยตัวของครูเองจะต้องปฏิบัติตามหลักของศีล 5 เป็นตัวอย่าง และต้องให้พ่อแม่ปฏิบัติตนเป็นตัวอย่างที่บ้านด้วย แต่หากวิถีชีวิตที่บ้านของเด็กไม่สอดคล้องกับวิถีชีวิตที่โรงเรียน เช่น พ่อแม่ของเด็กทานเหล้า ก็จะเป็นการยากที่จะฝึกให้เด็กปฏิบัติตามศีล 5 ได้ การที่ทางโรงเรียนทอสีเน้นเรื่องการปฏิบัติตามศีล 5 ก็เพราะศีล 5 เป็นพื้นฐานของคุณธรรมที่ต้องมีในจิตใจของคนทุกคน ซึ่งจะทำให้คนสามารถอยู่ร่วมกันในชุมชนได้อย่างสงบสุข

เด็กควรได้รับการอบรมเรื่องความกตัญญูตเวทิจากครู อาจารย์ที่โรงเรียน ต่อจากที่บ้าน แต่ในปัจจุบันไม่มีการอบรมเด็กทั้งที่บ้านและที่โรงเรียน โดยอ้างว่าไม่มีเวลาพอ ต้องสอนแต่เรื่องทางโลก สอนแต่วิชาในการหาเลี้ยงชีพ ไม่มีเวลาสอนเรื่องของศาสนา เพราะเห็นว่าไม่มีความจำเป็น เมื่อไม่มีการศึกษาเรื่องทางธรรม คนก็มีจิตใจที่ไม่ประกอบไปด้วยธรรมซึ่งเป็นเหตุให้เป็นคนที่ไม่รู้ศีลธรรม ความไม่รู้ศีลธรรมนี้จะก่อให้เกิดปัญหาต่างๆมากมายในสังคม

ในสมัยปัจจุบันหลักสูตรการศึกษาในโรงเรียนส่วนใหญ่ไม่ได้ใช้หลักคำสอนของพระพุทธศาสนาในการอบรมและฝึกฝนจิตใจของเยาวชนให้มีศีลธรรมและจริยธรรม เน้นแต่ที่จะสอนความรู้ทางโลกให้กับเยาวชน เพื่อให้เยาวชนสามารถนำความรู้นั้นไปประกอบอาชีพ ซึ่งการศึกษากลายเป็นแค่การได้ความรู้ข้อมูลและการที่จะได้เครื่องมือทำมาหากิน ความหมายที่แท้จริงของการศึกษา (คือการพัฒนาความเป็นมนุษย์ ทำให้คนมีความเป็นอยู่ที่ดีงามขึ้น มีพฤติกรรม จิตใจ และปัญญา ที่จะสร้างสรรค์ชีวิตและสังคมให้ประเสริฐ มีสันติสุข) ถูกละเลยทำให้ชาวไทยพุทธในปัจจุบันเป็นคนเห็นแก่ตัว ไม่มีความกตัญญูตเวทิจา พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต) มีความเห็นว่าโรงเรียนต้องประสานกับรัฐในการปฏิรูปการศึกษา โดยการนำหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาเข้ามาอยู่ร่วมกับหลักสูตรการศึกษาในโรงเรียน เพื่อจะได้พัฒนาเยาวชนให้มีทั้งความรู้ในการประกอบอาชีพ และมีคุณธรรม เมื่อเยาวชนมีความรู้คุณธรรมก็จะมีคุณภาพที่ดี คือมีพฤติกรรมที่ดี จิตใจดี มีความกตัญญูตเวทิจาและมีปัญญาองอกงาม¹

¹ พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต). (2544). *ปฏิรูปการศึกษา พระพุทธศาสนาจะไปอยู่ไหน*. กรุงเทพฯ: บริษัท สหธรรมมิก จำกัด. น. 26-27.

ศาสตราจารย์ อติศักดิ์ ทองบุญ และก็มีทัศนคติเช่นเดียวกันว่าคนที่ได้รับการศึกษาทางพระพุทธศาสนา จะรู้สึกซาบซึ้งในเรื่องของความกตัญญูตเวที แต่คนที่ได้รับการศึกษาทางโลกสูง ถ้าไม่ได้รับการศึกษาในเรื่องของพระพุทธศาสนา ไม่ได้ศึกษาหรือไม่เข้าใจในเรื่องของธรรมะ ก็จะไม่เข้าใจในเรื่องความกตัญญูตเวที ดังนั้นต้องให้การศึกษาด้านพระพุทธศาสนากับชาวไทยพุทธในปัจจุบัน ให้เยาวชนมีความรู้ทางโลกควบคู่กับการรู้เรื่องคุณธรรม ก็จะทำให้มีความเข้าใจในเรื่องความกตัญญูตเวทีมากขึ้น

พระธรรมโกศาจารย์ (ท่านพุทธทาสภิกขุ ปีเกิด พ.ศ. 2449 ปีมรณะ พ.ศ. 2536) มีทัศนะว่า การศึกษาของไทยว่าในสมัยนี้ไม่มีเรื่องของศาสนาและการอบรมศีลธรรมร่วมอยู่ในการศึกษา มีการศึกษาเพื่ออาชีพเท่านั้น เรียนเพื่อเป็นวิศวกร เป็นผู้พิพากษา เป็นทนายความ เป็นครูบาอาจารย์ เป็นต้น การศึกษาเพื่ออาชีพที่เป็นอยู่ในขณะนี้ส่งเสริมให้มนุษย์เป็นทาสของกิเลสตัณหาที่เป็นประโยชน์ก็เพียงทำให้สามารถประกอบเป็นอาชีพ และมีรายได้เพื่อการเลี้ยงชีพและจับจ่ายซื้อวัตถุเพื่อสนองความต้องการของมนุษย์เท่านั้น มิได้เป็นไปเพื่อความก้าวหน้าทางปัญญาและเพื่อความเจริญของจิตใจ¹

เนื่องจากการศึกษาของไทยในปัจจุบันขาดอบรมศีลธรรมและจริยธรรมที่แท้จริง มีแต่เพียงนโยบายที่เป็นแต่เพียงทฤษฎีเท่านั้นไม่ได้ใช้หลักคำสอนของพระพุทธศาสนาในการอบรมและฝึกฝนจิตใจของเยาวชนให้มีศีลธรรมและจริยธรรม การอบรมให้มีศีลธรรมและจริยธรรมมิใช่เพียงแค่บอกเท่านั้น แต่ต้องจับเยาวชนมาฝึกการประพฤติและการปฏิบัติตนให้มีศีลธรรมและจริยธรรมด้วย โดยการอบรมเยาวชนให้รู้จักช่วยเหลือและแบ่งปันให้กับผู้อื่นนั้นไม่ใช่เพียงแค่บอกเท่านั้น แต่ต้องจับให้เยาวชนทำการช่วยเหลือและแบ่งปันให้กับผู้อื่น ตัวอย่างเช่น การอบรมเด็กเล็กโดยให้เอาเงินไปโรงเรียน 20 บาท ก็ต้องสอนให้รู้จักแบ่งปันให้กับเพื่อนๆ โดยแบ่งเงินไว้กินเอง 15 บาท และแบ่งให้กับเพื่อน 5 บาทหากเพื่อนไม่มีเงินเลย เพื่อนจะได้มี คือต้องอบรมจากการประพฤติและการปฏิบัติตนในสถานการณ์จริง ไม่ใช่เพียงแค่สอนโดยการบอกเท่านั้น²

ท่านพุทธทาสภิกขุได้กล่าวสอนว่า “ความเป็นมนุษย์” นั้น ไม่ใช่ที่เกิดมาเป็นคนก็เป็นมนุษย์แล้ว “ความเป็นมนุษย์” สูงกว่าความเป็นคน ความเป็นคนนั้นเป็นง่ายเพียงเกิดมาจากบิดา

¹ ภัทรพร สิริกาญจน. (2531). แนวคิดทางการศึกษาของพุทธทาสภิกขุ. ใน พระเดชพระคุณ เมธีคุณ (บรรณารักษ์), *พุทธศาสนากับการศึกษาไทย: แนวคิดและประสบการณ์* (น. 154). กรุงเทพฯ: มูลนิธิโกมลคีมทอง.

² พระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ). (2520). *ศีลธรรม กับ มนุษย์โลก*. กรุงเทพฯ: ธรรมทานมูลนิธิ. น. 152.

มารดาที่เป็นคน ก็เป็นคนแล้ว ความเป็นคนนี้เป็นแต่เพียงร่างกายเท่านั้นส่วนในทางจิตใจต้องเป็นมากกว่านั้นคือต้องเป็นมนุษย์ หมายความว่าจิตใจของคนนั้นจะต้องประกอบด้วยธรรม ดังนั้นการที่คนจะเป็นมนุษย์ก็อยู่ที่จิตใจ¹

ท่านพุทธทาสภิกขุเสนอแนะว่าแนวทางการศึกษาที่ถูกต้องจะช่วยพัฒนาจิตใจของมนุษย์ให้มีพลังที่สามารถควบคุมความต้องการในวัตถุและความต้องการทางร่างกายได้ นั่นก็คือสามารถควบคุมกิเลสและตัณหาของตัวเองเองได้ คือจะทำลายสัญชาตญาณอย่างสัตว์ที่มีอยู่ในตัวของมนุษย์ จะทำลายความเห็นแก่ตัว มีใจรักความเป็นธรรม มีจิตสำนึกในการประพฤติและปฏิบัติตนในสิ่งที่ถูกต้อง มีศีลธรรมและจริยธรรม อันจะเป็นแนวทางแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับ “ความกตัญญูกตเวทิต์”²

ท่านพุทธทาสภิกขุยังกล่าวเสริมว่าสถาบันผู้มีพระคุณเป็นรากฐานของศีลธรรม หมายความว่า ถ้าสถาบันผู้มีพระคุณยังอยู่ ยังได้รับการบูชา เคารพ และกราบไหว้ โลกนี้ก็จะยังมีศีลธรรม ซึ่งสถาบันผู้มีพระคุณ หมายถึงบุคคลผู้มีพระคุณ อันได้แก่ มารดา บิดา ครูอาจารย์ พระพุทธเจ้า พระภิกษุสงฆ์ เป็นต้น เพราะมารดา บิดา เป็นผู้ที่ให้กำเนิด คือให้ชีวิตกับเรา ส่วนครูอาจารย์ เป็นผู้ที่ให้วิชาความรู้กับเรา และพระพุทธเจ้า พระภิกษุสงฆ์ เป็นผู้ที่สอนวิธีปฏิบัติตน เพื่อให้มีความสุขทางจิตใจ สอนให้เราพ้นจากทุกข์ ถ้าคนเรามีความรัก มีความเกรงกลัว และมีความเคารพนับถือต่อสถาบันผู้มีพระคุณ จะทำให้เป็นผู้ที่มีความกตัญญูกตเวทิต์ มีความกตัญญูและละเอียดอ่อนต่อบาป สภาวะที่ไร้ศีลธรรมก็จะไม่เกิดขึ้น จะไม่เกิดปัญหาในสังคม³

ท่านผู้ทรงคุณวุฒิทั้ง 11 ท่านมีความเห็นว่าในแต่ละวันพ่อแม่มีเวลาอยู่กับลูกน้อยลงมาก ทำให้ลูกใช้เวลาอยู่กับสื่อชนิดต่าง ๆ มากขึ้น โดยเฉพาะการใช้เวลาอยู่หน้าจอโทรทัศน์จะเห็นว่าเยาวชนในปัจจุบันใช้เวลาอยู่หน้าจอโทรทัศน์วันละหลายชั่วโมงตั้งแต่เล็กจนโต ดังนั้น เยาวชนจำนวนมากจึงยึดถือดาราดาราเป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิต พระมหาสมปอง (ตาลปุตฺโต)⁴ มี

¹ พระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ). (2523). *กตัญญูกตเวทิต์ตากถา*. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา. น. 13-16.

² ภัทรพร สิริกาญจน. (2531). แนวคิดทางการศึกษาของพุทธทาสภิกขุ. ใน พระเดชพระคุณ เมธีภุกิจ (บรรณาธิการ), *พุทธศาสนากับการศึกษาไทย: แนวคิดและประสบการณ์* (น. 154). กรุงเทพฯ: มูลนิธิโกมลคีมทอง.

³ พระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ). (2520). *ศีลธรรม กับ มนุษย์โลก*. กรุงเทพฯ: ธรรมทานมูลนิธิ. น. 272-309.

⁴ สัมภาษณ์ พระมหาสมปอง (ตาลปุตฺโต), วัดสร้อยทอง, 12 มีนาคม 2552.

ความเห็นว่าเป็นบุคคลสาธารณะ เป็นบุคคลที่ถูกจับตามองโดยคนทั่วไป จึงต้องมีการให้รางวัลกับดาราที่ปฏิบัติตนดีต่อพ่อแม่ให้เป็นลูกตัวอย่าง ที่มีความกตัญญูทเวที เพื่อให้เยาวชนไทยนำแบบอย่างที่ดีจากดาราไปใช้ในการดำเนินชีวิตของตนเอง ดาราจึงต้องเป็นคนดีมีศีลธรรม จะได้เป็นตัวอย่างที่ดีต่อเยาวชนไทย

สื่อมวลชนแขนงต่างๆ โดยเฉพาะสื่อโทรทัศน์สามารถมีส่วนช่วยสร้างเสริมความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่อง “ความกตัญญูทเวที” ที่ถูกต้องได้อย่างมาก โดยช่วยกันนำเสนอแต่รายการที่ดีและมีคุณภาพให้กับประชาชน สื่อมวลชนจะเป็นกัลยาณมิตรที่ดีกับประชาชนโดยการสนับสนุนและส่งเสริมค่านิยมทางพระพุทธศาสนาที่ถูกต้อง สื่อมวลชนควรพยายามทำให้ประชาชนเกิดความรู้และความเข้าใจที่ถูกต้อง โดยปลูกเร้าให้ประชาชนใช้ความคิดใช้สติปัญญาในทางที่ถูกต้อง

พระอาจารย์มานิช ธมฺมครุโก¹ วัดญาณเวศกวัน มีทัศนะว่าสื่อต่างๆ ควรจะช่วยรณรงค์ให้คนทำความดีอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง ไม่ใช่เพียงช่วยสร้างเสริมคุณธรรมในโอกาสพิเศษหรือในเทศกาลที่สำคัญๆ เท่านั้น เช่น วันพ่อ หรือวันแม่ แต่ควรช่วยกันสร้างเสริมให้มากที่สุด เพราะธรรมะที่พระพุทธองค์ทรงตรัสรู้นั้นมีมากมาย แต่สื่อไม่ได้ช่วยรณรงค์เกี่ยวกับธรรมะมากนัก สื่อไม่มีความจริงใจในการช่วยสร้างเสริมความดี เพราะเวลาที่สื่อต่างๆ ใช้ในการเผยแพร่ธรรมะนั้น ถ้าไม่เข้าเกินไป ก็ตึกเกินไป จนไม่มีใครติดตามชมรายการ ดังนั้นสื่อควรช่วยกันเสริมสร้างคุณธรรมด้วยความจริงใจ เพื่อช่วยกันสร้างคนดีให้กับสังคม

สื่อโทรทัศน์ควรนำเสนอรายการชีวิตจริงของผู้ที่มีความกตัญญูทเวทีต่อพ่อแม่ เพื่อช่วยกันปลูกฝังค่านิยมที่ดี และเป็นตัวอย่างที่ดีแก่เยาวชนไทย สื่อต่างๆ ทุกแขนงต้องช่วยกันเผยแผ่คุณธรรมและคำสอนของพระพุทธศาสนาแก่เยาวชนและประชาชนทั่วไป เช่น ค่านิยมในการมีความกตัญญูทเวที ค่านิยมให้มีการเสียสละเพื่อส่วนรวม ค่านิยมในการมีความเมตตากรุณาต่อกัน และค่านิยมในการประหยัด เป็นต้น เมื่อเยาวชนมีความเห็นถูกต้องมีสัมมาทิฐิก็จะมิประพฤติกรรมที่ดงาม จะช่วยลดพฤติกรรมที่เบี่ยงเบนออกนอกกลุ่มนอกทางของเยาวชนและประชาชนส่วนใหญ่ในปัจจุบัน เช่น การเป็นหนี้สินเพราะต้องซื้อสินค้าฟุ่มเฟือยหรือการใช้ชีวิตอย่างหรูหราฟุ่มเฟือยเพื่อแสดงให้ผู้อื่นเห็นถึงความมีหน้ามีตาทางสังคมของตน หรือเพื่อให้ผู้อื่นนับถือ

ในความเป็นจริงสื่อมวลชนส่วนมากสนใจแต่ผลประโยชน์ของตน ต้องการมีรายได้มากๆ จากค่าโฆษณา สื่อจึงถูกใช้เป็นเครื่องมือในการโฆษณาเพื่อกระตุ้นให้คนบริโภคมากๆ กระตุ้นให้คนมีกิเลส เพื่อให้อยากมี อยากเป็น ทำให้คนเกิดความหลงผิดคิดว่าการบริโภคสินค้านั้นจะทำให้ตนดูโก้ สวย หล่อ ทำให้เกิดการบริโภคสินค้าต่างๆ เกินความจำเป็นหรือเกินฐานะของตน

¹ สัมภาษณ์ พระอาจารย์มานิช ธมฺมครุโก, วัดญาณเวศกวัน, 13 มีนาคม 2552.

ซึ่งจะนำความหายนะมาสู่สังคมไทย ในขณะที่รายการส่งเสริมความรู้และจริยธรรมไม่สามารถทำ รายได้ให้แก่เจ้าของสื่อ สื่อต่างๆ จึงไม่ค่อยให้ความสนใจในการจัดให้มีรายการที่ส่งเสริมความรู้ และจริยธรรม หากสื่อมวลชนมีความรับผิดชอบต่อสังคมมากขึ้น โดยสื่อมวลชนช่วยเป็นอีกหนึ่ง แรงแรงในการปลูกฝังจิตสำนึกที่ดีต่อเยาวชน สื่อมวลชนก็จะมีบทบาทในการช่วยพัฒนาความเป็น มนุษย์ให้สังคมไทย เพราะสื่อมวลชนสามารถช่วยในการอบรม ปลูกฝังความคิดและค่านิยม ใน ลักษณะแทรกซึมเข้าไปในจิตใจของผู้รับข่าวสารที่ละเอียดละออเป็นประจำทุกวันจนแทบไม่รู้ตัว

4.3 แนวทางการพัฒนาแนวคิดและการแสดงออก เกี่ยวกับ “ความกตัญญูทวดเวทิต”

ถ้าเด็กได้รับการศึกษาที่ดีที่ถูกต้องโดยเริ่มจากการได้รับการศึกษาจากที่บ้าน และถ้า ต่อมาเด็กก็ได้รับการศึกษาที่ถูกต้องอย่างต่อเนื่องจากที่โรงเรียนจะช่วยให้เด็กมีการพัฒนาแนวคิด และมีพฤติกรรมการแสดงออกที่ถูกต้องเกี่ยวกับ “ความกตัญญูทวดเวทิต” และเด็กก็จะเติบโตเป็น ผู้ใหญ่ที่ดีในอนาคต และเป็นพลเมืองที่ดีของสังคมและประเทศชาติต่อไป

การศึกษาที่ดีที่ถูกต้องจะต้องทำการอบรมเด็กตั้งแต่วัยเยาว์ให้มีความดีมีศีลธรรมและ จริยธรรมโดยการฝึกเด็กให้มีวินัย เมื่อเด็กเริ่มมีวินัยทั้งที่บ้านและโรงเรียน วินัยก็จะถูกพัฒนาให้ เป็นพฤติกรรมของเด็ก และถ้าเป็นพฤติกรรมที่ดีที่ถูกต้อง พ่อแม่ที่บ้านและครูอาจารย์ที่โรงเรียน ต้องให้การชมเชยหรือให้รางวัลกับเด็ก เด็กก็อยากที่จะทำพฤติกรรมที่ดีที่ถูกต้องนั้นอีก เมื่อเรา ต้องการปลูกฝังและสร้างพฤติกรรมให้เด็กมีความกตัญญูทวดเวทิต ก็ควรเริ่มจากการให้เด็กทำสิ่งที ง่ายๆ ซึ่งเป็นการแสดงความเคารพอ่อนน้อมต่อผู้ใหญ่ เช่น การกราบไหว้ ปูย่าตายาย พ่อแม่ ลุง ป้า น้า อา และครูอาจารย์ และเมื่อเด็กมีเวลาว่างจากการเรียนก็ให้เด็กช่วยพ่อแม่ทำงานบ้าน หาก อยู่โรงเรียนก็คอยช่วยครูอาจารย์ทำความสะอาดห้องเรียน เป็นต้น นอกจากนั้นพ่อแม่และครู อาจารย์ต้องหมั่นสอนเด็กอยู่เสมอว่า ปูย่าตายาย พ่อแม่ ลุง ป้า น้า อา และครูอาจารย์ มีพระคุณต่อ เด็กอย่างไรบ้าง และพ่อแม่และครูอาจารย์ก็ต้องแสดงความกตัญญูทวดเวทิต โดยการดูแล เอาใจใส่ ปกปรนนิบัติ ปูย่าตายาย ลุง ป้า น้า อา ให้เด็กเห็นเป็นตัวอย่างที่ดี เพื่อให้เด็กซึมซับและสำนึกใน พระคุณที่ปูย่าตายาย พ่อแม่ ลุง ป้า น้า อา และครูอาจารย์มีต่อเด็ก พ่อแม่และครูอาจารย์ต้อง คอยสนับสนุนให้เด็กมีพฤติกรรมที่ดีที่ถูกต้องที่เป็นการแสดงความมีความกตัญญูทวดเวทิตอยู่เนืองๆ การที่เด็กทำพฤติกรรมที่ดีนั้นซ้ำๆ ก็จะทำให้กลายเป็นพฤติกรรมเคยชิน เมื่อเกิดพฤติกรรมที่ เคยชินแล้ว จิตใจก็จะยึดติดในความเคารพและมีความอ่อนน้อมต่อผู้ใหญ่ เมื่อมีพฤติกรรมที่ เคยชินแล้วจะแก้ไขได้ยาก มีความโน้มเอียงที่จะเข้าข้างพฤติกรรมนั้น และบางทีจะรู้สึกเป็น ปฏิปักษ์กับพฤติกรรมแบบอื่นๆ สภาพจิตใจเช่นนี้มีอิทธิพลต่อด้านปัญญาด้วย ทำให้มองเห็นแต่

เหตุผลที่เป็นไปในด้านนั้น จึงต้องเสริมย้ำให้เด็กมีพฤติกรรมที่เคยชินเกี่ยวกับ “ความกตัญญู กตเวทิตี” พฤติกรรมที่เคยชินนอกจากมีผลทางยึดติดแล้ว ยังมีผลในทางด้านด้วย คือ เมื่อคนติดใน พฤติกรรมที่เคยชินแล้ว ก็ความโน้มเอียงที่จะต้านการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่เคยชินนั้น ถ้า การเปลี่ยนแปลงเป็นการเปลี่ยนแปลงที่ดี พฤติกรรมที่เคยชินก็จะกีดกันการพัฒนาในตัวของคน นั้น ส่วนคนที่พร้อมจะเรียนรู้และทำการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดี ย่อมมีการพัฒนาในทางที่ดีขึ้น ดังนั้นพ่อแม่และครูอาจารย์ต้องเอาใจใส่ในเด็ก ทำให้เด็กเกิดพฤติกรรมที่เคยชินในทางที่ดี และ พยายามอย่าให้พฤติกรรมที่เคยชินในทางที่ไม่ดีเกิดขึ้นกับเด็ก¹

คุณบุปผาสวัสดิ์ รัชชตาตะนันท์² ผู้อำนวยการโรงเรียนทอสีซึ่งเป็นโรงเรียนวิถีมุทได้ให้ ตัวอย่างการสอนของคุณพ่อคุณแม่ของคุณบุปผาสวัสดิ์เองที่สอนให้คุณบุปผาสวัสดิ์ ยกมือไหว้ พระบรมรูปของทุกพระองค์ ซึ่งตอนที่คุณบุปผาสวัสดิ์ยังเป็นเด็กเล็ก ก็ยังไม่เข้าใจว่าทำไมต้องไหว้ ท่านเหล่านั้น แต่เมื่อคุณพ่อคุณแม่สอนเช่นนั้น คุณบุปผาสวัสดิ์ก็ทำตามเพราะท่านเป็นคนที่ว่า นอนสอนง่าย และเมื่อท่านโตขึ้นและได้มาทำการศึกษาในโรงเรียนวิถีมุทแล้ว ก็ทราบว่านั่นคือ อุบายของผู้ใหญ่ที่ต้องการจะสอนเด็กให้รู้จักคุณของบรรพบุรุษ แต่การไหว้นั้น หากเราทำตามกัน ไปโดยไม่เข้าใจความหมายก็ไม่เป็นกุศล เราต้องเข้าใจด้วยว่าการที่เราไหว้นั้น เพราะเราระลึกถึง คุณของพระบรมกษัตริย์พระองค์ก่อนๆทั้งหลาย ที่ได้ทรงปกป้อง รักษาแผ่นดินไทยไว้ให้ลูกหลาน ได้อยู่ร่วมกันอย่างผาสุก เราจึงต้องระลึกถึงคุณของพระองค์ท่านเหล่านั้น เมื่อเราไหว้และระลึกถึง คุณของพระองค์ท่านเหล่านั้นก็จะเป็นกุศล พฤติกรรมการไหว้นี้ก็จัดเป็นพฤติกรรมที่เคยชินอย่าง หนึ่ง

พฤติกรรมที่เคยชินระดับบุคคลเมื่อกลายเป็นคุณสมบัติของคนทั่วไป หรือคนส่วนใหญ่ ในชุมชน ในสังคมหรือในประเทศชาติ ก็จะกลายเป็นสิ่งที่เรียกว่า วัฒนธรรม³ คือเป็นวิถีชีวิตของ

¹ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2552). *การพัฒนาที่ยั่งยืน*. (พิมพ์ครั้งที่ 10). กรุงเทพฯ: บริษัท สหธรรมมิก จำกัด. น. 196-200.

² สัมภาษณ์ คุณบุปผาสวัสดิ์ รัชชตาตะนันท์, ผู้อำนวยการโรงเรียนทอสี, 12 มีนาคม 2552.

³ วัฒนธรรมจัดเป็นวินัยอย่างหนึ่งเพราะเป็นแบบแผนของสังคม และเป็นเครื่องฝึก พฤติกรรมของคนทำให้เป็นไปในรูปแบบอย่างใดอย่างหนึ่งเฉพาะตัวตลอดจนเป็นเอกลักษณ์ของ สังคมนั้น วัฒนธรรมเป็นวินัยที่ไม่ต้องประกาศหรือบังคับใช้ และได้ผลมากกว่าวินัยอื่น จาก หนังสือของพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2552). *การพัฒนาที่ยั่งยืน*. (พิมพ์ครั้งที่ 10). กรุงเทพฯ: บริษัท สหธรรมมิก จำกัด. น. 201.

คนในชุมชนหรือในสังคมนั้น ซึ่งจะทำให้มีการประพุดติหรือปฏิบัติตามๆกันไปได้โดยไม่รู้ตัว พฤติกรรมเคยชินระดับบุคคลสังคม หรือที่เรียกว่า วัฒนธรรมนี้ ยิ่งหนักแน่นยิ่งได้ผลมาก เพราะเป็นพฤติกรรมของคนส่วนใหญ่ และมีการถ่ายทอดพฤติกรรมนี้ไปยังคนรุ่นต่อไป สามารถหล่อหลอมให้คนรุ่นใหม่มีพฤติกรรมนี้โดยไม่รู้ตัว และหากพฤติกรรมในการแสดงความกตัญญูทเวทิต่อมารดาบิดา ครูอาจารย์กลายเป็นวัฒนธรรมแล้วก็จะเป็นการพัฒนาที่ยั่งยืน¹

4.4 แนวทางการส่งเสริม “ความกตัญญูทเวทิต” ในสังคมไทย

ผู้วิจัยเห็นด้วยกับทัศนะของรองศาสตราจารย์ ดร. วัชระ งามจิตตเจริญ² ในแนวทางการส่งเสริมความกตัญญูทเวทิตในสังคมไทย คือ จะต้องมีความร่วมมือระหว่างรัฐ โรงเรียน และครอบครัว

1) รัฐบาลควรมีโครงการที่สนับสนุนความกตัญญูทเวทิตของบุตรที่มีต่อมารดาบิดาให้มากขึ้น เช่น เพิ่มจำนวนเงินที่จะสามารถลดหย่อนภาษีแก่ผู้อุปการะเลี้ยงดูพ่อแม่ มีการมอบให้รางวัลให้บุตรที่มีความกตัญญูทเวทิตต่อมารดาบิดาในโอกาสต่างๆมากขึ้น นอกจากวันแม่ วันพ่อ และวันสงกรานต์ และรัฐบาลควรมีนโยบายเพิ่มวันหยุดให้บุตรที่มีความกตัญญูได้หยุดดูแลมารดาบิดายามป่วยไข้ โดยการเข้าไปรับรองแพทย์ประกอบ ในทางตรงกันข้ามรัฐบาลควรเพิ่มบทลงโทษบุตรที่อกตัญญูต่อมารดาบิดา เช่น ทอดทิ้งมารดาบิดา ทำร้ายทุบตีมารดาบิดาของตน โดยการออกกฎหมายที่เข้มงวดและรุนแรงกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน

ศาสตราจารย์ ดร.เดียน คำดี³ มีความเห็นว่า ข้อบัญญัติของกฎหมายที่ดี ระเบียบสังคมที่ดี ต้องเป็นกฎหมายหรือระเบียบสังคมที่สนับสนุนคุณธรรมของคนในสังคม คือสนับสนุนกิจกรรม และหน้าที่ของชีวิตคน ตัวอย่างเช่น การอนุญาตให้มารดาหลังคลอดบุตรสามารถหยุดงานได้นานวันขึ้น จะได้มีเวลาดูแลบุตรของตนนานขึ้น จะได้มีพัฒนาการที่ดีและสมบูรณ์

¹ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). (2552). *การพัฒนาที่ยั่งยืน*. (พิมพ์ครั้งที่ 10). กรุงเทพฯ: บริษัท สหธรรมมิก จำกัด. น. 200-201.

² สัมภาษณ์ รองศาสตราจารย์ ดร. วัชระ งามจิตตเจริญ, อาจารย์ประจำภาควิชาพุทธศาสนศึกษา คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัย ธรรมศาสตร์, 4 มีนาคม 2552.

³ สัมภาษณ์ ศาสตราจารย์ ดร. เดียน คำดี, อาจารย์ประจำภาควิชาปรัชญาและศาสนา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 6 มีนาคม 2552.

2) ส่งเสริมวัฒนธรรมให้เข้มแข็ง ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ทวีวัฒน์ ปุณฺทริกวิวัฒน์¹ หนึ่งในผู้ทรงคุณวุฒิที่ให้สัมภาษณ์ในงานวิจัยนี้มีความเห็นว่า ความกตัญญูทเวทในสังคมไทยอ่อนแอกว่าในสังคมจีนและในสังคมอินเดีย เพราะสถาบันครอบครัวของไทยอ่อนแอกว่าสถาบันครอบครัวของจีนและอินเดีย ในวัฒนธรรมจีน ความกตัญญูทเวทเป็นสิ่งที่สำคัญอย่างยิ่ง เป็นคำสอนอันดับแรกในคำสอนของขงจื้อ ซึ่งสะท้อนคำสอนนี้ในพิธีเซ่งเม้ง คือ การบูชาบรรพบุรุษ การประกอบพิธีบูชาบรรพบุรุษนี้ เป็นตัวอย่างที่เป็นรูปธรรมในการสอนเรื่องความกตัญญูทเวทต่อดีก ต่อลูก ต่อหลาน แต่ในสังคมไทยก็มีพิธีไหว้ครู ซึ่งชาติอื่นไม่มีพิธีไหว้ครู ในพิธีไหว้ครูจะมีการจัดพานพุ่ม ร้องเพลงสรรเสริญคุณของครูอาจารย์ จึงเป็นพิธีที่เป็นรูปธรรม ที่สามารถทำให้เยาวชนซึมซับเรื่องความกตัญญูทเวทที่มีต่อครูอาจารย์ได้ ในสังคมไทยจะเห็นความเคารพระหว่างศิษย์ที่มีต่อครูอาจารย์ค่อนข้างชัดเจน ดังนั้นการสร้างจิตสำนึกให้เยาวชนไทยมี “ความกตัญญูทเวท” ควรจัดให้มีพิธีที่แสดง “ความกตัญญูทเวท” ของลูกมีต่อพ่อแม่เป็นรูปธรรม และต้องจัดเป็นประจำทุกปีให้เป็นกิจจลักษณะเหมือนพิธีไหว้ครู

ผู้วิจัยมีความเห็นด้วยกับอาจารย์ทวีวัฒน์ที่สังคมไทยควรจัดพิธีที่แสดงความกตัญญูทเวทที่ลูกมีต่อพ่อแม่อย่างจริงจัง เพื่อเป็นการตอกย้ำให้ลูกมีความกตัญญูทเวทต่อพ่อแม่ ในสังคมไทยมีวันสงกรานต์ที่มีพิธีรดน้ำขอพรจากผู้ใหญ่ แต่สังคมไทยไม่ได้เน้นย้ำที่พิธีรดน้ำผู้ใหญ่ แต่ไปส่งเสริมการเล่นรื่นเริงสนุกสนานโดยการสาดน้ำ หากรัฐและเอกชนร่วมกันจัดพิธีรดน้ำผู้ใหญ่ เพื่อแสดงความกตัญญูทเวทเป็นพิธีที่จริงจังแล้ว ก็จะเป็นการส่งเสริมและปลูกฝังค่านิยมในเรื่องความกตัญญูทเวทได้วิธีหนึ่ง

3) การปลูกฝังอบรมเรื่องความกตัญญูทเวทให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น ต้องมีการปรับหลักสูตรการเรียนการสอนให้มีวิชาที่สอนเรื่องศีลธรรมและจริยธรรมในโรงเรียนมากขึ้น พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต) มีความเห็นว่าต้องนำหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาเข้ามาอยู่ร่วมกับหลักสูตรการศึกษาในโรงเรียน เพื่อจะได้พัฒนาเยาวชนให้มีทั้งความรู้ในการประกอบอาชีพ และมีคุณธรรม เมื่อเยาวชนความรู้คู่คุณธรรมก็จะมีคุณภาพที่ดี คือมีพฤติกรรมที่ดี จิตใจดี มีความกตัญญูทเวทและมีปัญญาองงาม

¹ สัมภาษณ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ทวีวัฒน์ ปุณฺทริกวิวัฒน์, อาจารย์ประจำภาควิชา มนุษยศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล, 13 มีนาคม 2552.

ศาสตราจารย์ อติศักดิ์ ทองบุญ¹ ก็มีทัศนะเช่นเดียวกันว่าคนที่ได้รับการศึกษาทางพระพุทธศาสนา จะรู้สึกซาบซึ้งในเรื่องของความกตัญญูทเวที แต่คนที่ได้รับการศึกษาทางโลกสูง ถ้าไม่ได้ศึกษาพระพุทธศาสนา ไม่ได้ศึกษาหรือไม่เข้าใจในเรื่องของธรรมะ ก็จะไม่เข้าใจในเรื่องความกตัญญูทเวที ดังนั้นต้องให้การศึกษาเกี่ยวกับเรื่องธรรมะในทางพระพุทธศาสนากับชาวไทยพุทธในปัจจุบัน เพื่อให้เข้าใจในเรื่องความกตัญญูทเวที

4) การเผยแพร่เรื่องความกตัญญูทเวทีผ่านสื่อต่าง ๆ ให้มากขึ้นทั้งในแง่ปริมาณและคุณภาพ ควรมีการสอดแทรกเรื่องความกตัญญูทเวทีผ่านรายการต่าง ๆ แม้กระทั่งละครและข่าวให้มากขึ้น และผู้วิจัยมีความเห็นตรงกับกับทัศนะของ ดร. แม่ชีกฤษณา รักษาโฉม² ว่าสื่อควรอย่างยิ่งที่จะเสนอรูปแบบของละครหรือรูปแบบของเรื่องจริงที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันที่ยังมีคนกตัญญูทเวทีนำมาเสนอเป็นบทละครที่แสดงถึงความกตัญญูทเวทีต่อสาธารณชน เพื่อกระตุ้นปลูกฝังย้าให้เยาวชนได้ตระหนัก ได้รับรู้ ได้ซึมซับและเข้าใจ เพราะเยาวชนทุกวันนี้ติดตามสื่ออย่างใกล้ชิด เยาวชนจะได้ซึมซับคุณธรรม เรื่องความกตัญญูทเวทีเข้าไปในชีวิต ทั้งหนังสือการ์ตูนสำหรับเด็กที่ออกอากาศตอนเย็นในวันจันทร์ถึงวันศุกร์ และที่ออกอากาศตอนเช้าของวันเสาร์และวันอาทิตย์ และหนังสือการ์ตูนสำหรับเด็กก็ควรสอดแทรกเรื่องความกตัญญูทเวที แต่ในความเป็นจริง การ์ตูนส่วนใหญ่ในปัจจุบันจะเน้นแต่เรื่องความรุนแรง ภาพยนต์ และละครโทรทัศน์ก็เช่นกันมักนำเสนอแต่เรื่องที่ไร้สาระ นำเสนอเรื่องการตบตีกันของสามีภรรยา การแย่งกันชิงดีชิงเด่น แย่งกันชิงผู้ชาย หรือผู้หญิง ไม่ค่อยมีการส่งเสริมในด้านคุณธรรม เรื่องความกตัญญูทเวที ดังนั้น การ์ตูน ภาพยนต์ และละครโทรทัศน์ควรนำเสนอเยาวชนเรื่องราวเกี่ยวกับความกตัญญูทเวทีให้มากขึ้น โดยการผลิตการ์ตูน ละคร และภาพยนตร์ ที่เสนอเรื่องราวเกี่ยวกับความกตัญญูทเวทีออกมาทุกๆ เดือน หากตัวละครในโทรทัศน์หรือในภาพยนตร์ แสดงพฤติกรรมเกี่ยวกับเรื่องความกตัญญูทเวทีเสมอๆ บ่อยๆ เด็กก็จะซึมซับเรื่องความกตัญญูทเวทีเข้าไปในจิตใจโดยไม่รู้ตัว

¹ สัมภาษณ์ ศาสตราจารย์ อติศักดิ์ ทองบุญ, อาจารย์ประจำมหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 20 มีนาคม 2552.

² สัมภาษณ์ ดร. แม่ชีกฤษณา รักษาโฉม, อาจารย์ประจำมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 4 มีนาคม 2552.